

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain, mielenterveyslain sekä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetun lain 1 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain ja mielenterveyslain säännösten muuttamista siten, että rikosasiassa syyntakeettomana rangaistukseen tuomitsematta jätetylle henkilölle määrätty tahdosta riippumaton psykiatrinen sairaalahoito (hoitoseuraamus) voitaisiin siirtää järjestettäväksi hoitoseuraamuksen määränneestä valtiosta siihen valtioon, jonka kansalainen henkilö on tai jossa hänellä on kotipaikka.

Voimassa olevaan lainsäädäntöön ehdotetaan lisättäviksi säännökset, joiden mukaan vieraassa valtiossa tuomittu hoitoseuraamus voitaisiin panna täytäntöön Suomessa. Esi-

tyksessä ehdotetaan myös lainsäädännön täydentämistä sen mahdollistamiseksi, että Suomi voisi pyytää Suomessa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa vieraalta valtiolta.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan tarkistettavaksi rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annettua lakia joulukuussa 2005 Pohjoismaiden välillä tehdyn sopimuksen mukaisesti siten, että luovuttaminen olisi mahdollista myös rikosperusteisen hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa varten.

Ehdotettujen lakien olisi tultava voimaan mahdollisimman pian.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT	4
1 JOHDANTO	4
2 NYKYTILA	4
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	4
Suomen kansallinen lainsäädäntö.....	4
Kansainväliset velvoitteet.....	5
2.2 Kansainvälinen kehitys ja ulkomainen lainsäädäntö.....	7
Hoitoseuraamuksia koskeva ulkomainen lainsäädäntö	7
Ruotsi	7
Tanska	8
Norja.....	8
Islanti.....	8
Iso-Britannia.....	8
Saksa.....	8
Itävalta	9
Alankomaat	9
Ranska	9
Belgia	10
Luxemburg	10
Portugali	10
Espanja	10
Kreikka	10
Hoitoseuraamuksiin liittyvää kansainvälistä yhteistyötä koskeva ulkomainen lainsäädäntö	11
2.3 Nykytilan arviointi	11
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET	12
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET	17
4.1 Taloudelliset vaikutukset	17
4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	18
4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset	18
5 ASIAN VALMISTELU	18
6 RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ.....	18
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	20
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT	20
1.1 Laki kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa	20
1.2 Mielenterveyslaki	24
1.3 Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä.....	28
2 VOIMAANTULO.....	28
3 SÄÄTÄMISJÄRJESTYS	28
LAKIEHDOTUKSET	30
1. Laki kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta	30

2. Laki mielenterveyslain muuttamisesta	32
3. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetun lain 1 §:n muuttamisesta.....	34
LIITE	35
RINNAKKAISTEKSTIT	35
1. Laki kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta	35
2. Laki mielenterveyslain muuttamisesta	39
3. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetun lain 1 §:n muuttamisesta.....	43

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Esitys sisältää ehdotukset voimassaolevaan lainsäädäntöön tehtäviksi lisäyksiksi, joilla mahdollistettaisiin kansainvälinen yhteistyö rangaistukseen tuomitsematta jätetylle, syyn- takeettomaksi todetulle henkilölle määrätyn tahdosta riippumattoman psykiatrisen sairaalahoidon, jäljempänä *hoitoseuraamus*, järjestämiseksi siinä valtiossa, jonka kansalainen hoitoon määrätty henkilö on tai jossa hänellä on kotipaikka. Säännökset ehdotetaan sisällytettäväksi kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annettuun lakiin (21/1987), jäljempänä *täytäntöönpanolaki*, sekä mielenterveyslakiin (1116/1990). Lisäksi esityksessä ehdotetaan tarkistettavaksi rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annettua lakia (1383/2007), jäljempänä *pohjoismainen luovuttamislaki*, joulukuussa 2005 tehdyn rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevan Pohjoismaiden välisen sopimuksen, jäljempänä *pohjoismaista pidätysmääräystä koskeva sopimus*, velvoitteiden mukaisesti siten, että luovuttaminen olisi mahdollista myös rikosperusteisen hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa varten.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Suomen kansallinen lainsäädäntö

Suomen voimassa oleva lainsäädäntö ei mahdollista sitä, että Suomessa voitaisiin panna täytäntöön vieraassa valtiossa määrätty hoitoseuraamus tai jättää Suomessa määrätty hoitoseuraamus täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa. Suomessa hoitoseuraamuksia koskeva lainsäädäntö on erilainen kuin

monissa muissa Euroopan valtioissa. Ensinnäkin kansainvälisesti vertailtuna tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoittoon määräämisen kynnyks on Suomessa korkea. Mielenterveyslain 8 §:ssä edellytetään, että täysi-ikäinen henkilö todetaan mielisairaaksi, jotta hänet voidaan määrätä tahdostaan riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoittoon. Useissa muissa Euroopan valtioissa syyn- takeettomaksi todettu henkilö sitä vastoin on mahdollista määrätä tahdosta riippumattomaan sairaalahoittoon myös muun vakavan mielenterveyden häiriön kuin mielisairauden johdosta. Suomessa näin voidaan mielenterveyslain 8 §:n 2 mukaisin edellytyksin menetellä ainoastaan kun kyse on alaikäisestä henkilöstä. Sosiaali- ja terveysministeriössä valmistellaan uutta lainsäädäntöä rikos- ja mielenterveyslain yhteensovittamiseksi muun ohella siten, että lievennettäisiin edellytyksiä määrätä syyn- takeettomana rangaistukseen tuomitsematta jätetty henkilö tahdosta riippumattomaan hoitoon. Näitä niin sanottuja oikeuspsykiatrisia potilaita koskevia ehdotuksia on selvitetty rikos- ja mielenterveyslain yhteensovittamista käsitelleessä sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistiossa 2005:20.

Toiseksi Suomen järjestelmä eroaa menetellyllisesti monen muun Euroopan valtion järjestelmästä. Rikosperusteisissa tapauksissa hoitoseuraamuksen mielenterveyslain 17 §:n 1 momentin mukaan määrää Terveystieteiden tutkimuskeskus eikä rikosasian ratkaisut tuomioistuimien, kuten useissa muissa Euroopan valtioissa. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen päätöksellä tahdosta riippumattomaan hoitoon määrättyä henkilöä saadaan mielenterveyslain 17 §:n 2 momentin nojalla pitää hoidossa enintään kuusi kuukautta. Jos henkilön hoidosta vastaavan sairaalan lääkäri katsoo, että tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisen edellytykset tämän jälkeen ovat edelleen voimassa, hoi-

don jatkamista koskeva päätös on alistettava hallinto-oikeuden vahvistettavaksi.

Säännökset kansainvälisestä yhteistyöstä rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa sisältyvät täytäntöönpanolakiin. Laissa edellytetään, että vieraassa valtiossa määrätty vapaudenmenetyksen käsittävä seuraamus pannaan Suomessa täytäntöön vankeusrangaistuksena (lain 7 ja 9 §). Suomesta siirrettävissä tapauksissa täytäntöönpanolaki mahdollistaa vain Suomen tuomioistuimen tuomitseman vankeusrangaistuksen ja menettämisseuraamuksen jättämisen täytäntöön pantavaksi vieraassa valtiossa. Laissa ei siten mahdollisteta hoitoseuraamusten täytäntöönpanon liittyvää kansainvälistä yhteistyötä. Pohjoismaiden välillä säännökset rikostuomioiden täytäntöönpanosta sisältyvät Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annettuun lakiin (326/1963), jäljempänä *pohjoismainen täytäntöönpanolaki*. Myöskään pohjoismaisessa täytäntöönpanolaissa ei ole säännöksiä hoitoseuraamusten täytäntöönpanosta.

Kansainväliset velvoitteet

Vankeusrangaistuksen tai muun vapaudenmenetyksen käsittävän seuraamuksen täytäntöönpanon siirtämistä koskevat kansainväliset velvoitteet sisältyvät pääosin Euroopan neuvostossa vuonna 1983 hyväksyttyyn tuomittujen siirtämisestä tehtyyn yleissopimukseen (SopS 13/1987), jäljempänä *vuoden 1983 yleissopimus*, ja siihen vuonna 1997 tehtyyn lisäpöytäkirjaan (SopS 42/2001). Yleissopimus on Suomen osalta tullut voimaan 1 päivänä toukokuuta 1987 ja lisäpöytäkirja 1 päivänä elokuuta 2001. Yleissopimus ja sen lisäpöytäkirja sisältävät määräyksiä vankeusrangaistuksen tai muun rikospurusteisen vapaudenmenetyksen käsittävän toimenpiteen täytäntöönpanon siirtämisestä seuraamuksen määränneestä valtiosta siihen sopimusvaltioon, jonka kansalainen tuomittu henkilö on. Suomi on sopimukseen liittyessään antanut selityksen, joka mukaan se tarkoittaa kansalaisella täytäntöönpanovaltion kansalaisia ja ulkomaalaisia, joilla on kotipaikka täytäntöönpanovaltiossa. Yleissopimusta sovellettaessa muun vapaudenmene-

tyksen käsittävän toimenpiteen on tulkittu sisältävän rikoksen tehneelle, mutta syynta-keettomana vankeusrangaistuksen tuomitsematta jätetylle tuomitun hoitoseuraamuksen. Edellytyksenä on, että seuraamuksen on määrännyt tuomioistuin.

Yleissopimuksen ja sen lisäpöytäkirjan tarkoittama yhteistyö on harkinnanvaraista siten, että seuraamuksen täytäntöönpanon siirtämiseen tarvitaan sekä tuomiovaltion että täytäntöönpanovaltion suostumus ja tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta myös tuomitun henkilön suostumus. Yleissopimusta sovellettaessa Suomessa on lähdetty siitä, että Suomi ei voi esittää hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa muille sopimusvaltioille johtuen edellä selostetuista täytäntöönpanolain rajoituksista. Suomeen tulevien täytäntöönpanopyyntöjen osalta täytäntöönpanolain 1 §:ssä ei toisaalta ehdottomasti edellytetä, että vain vankeusrangaistus voitaisiin tulkita lain tarkoittamaksi seuraamukseksi. Lain muista säännöksistä kuitenkin seuraa, että vieraan valtion tuomioistuimen määräämä vapaudenmenetyksen käsittävä seuraamus voidaan panna Suomessa täytäntöön vain vankeutena. Toisin sanoen lainsäädäntö ei mahdollista seuraamuksen täytäntöönpanoa psykiatrisena sairaalahoitona. Tästä johtuen, jäljempänä selostettua rikoksen johdosta tapahtuvaan luovuttamiseen liittyvää yksittäistapausta lukuun ottamatta, Suomi ei ole katsonut voivansa ottaa vastatakseen vieraassa valtiossa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanosta.

Itävalta, Ruotsi ja Suomi tekivät Euroopan unionissa vuonna 2005 aloitteen ehdotukseksi neuvoston puitepäätökseksi vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen ulottamisesta vankeusrangaistuksiin ja vapaudenmenetyksen käsittäviin toimenpiteisiin, jäljempänä *tuomittujen siirtoa koskeva puitepäätös*. Puitepäätöksen sisällöstä päästiin yhteisymmärryksen helmikuussa 2007 pidetyssä oikeus- ja sisäasiainneuvostossa. Puitepäätöksen tarkoituksena on korvata vuoden 1983 yleissopimuksen mukainen järjestelmä Euroopan unionin jäsenvaltioiden välisissä suhteissa. Puitepäätöksen soveltamisalaan kuuluvat myös tuomioistuimen määräämät vapaudenmenetyksen käsittävät hoitoseuraamukset. Lähtökohtaisesti puitepäätöksen säännökset

ovat velvoittavia siten, että jäsenvaltiolla on velvollisuus panna täytäntöön toisen jäsenvaltion tuomioistuimen määräämät vapaudenmenetykseuraamukset. Puitepäättökseen sisältyy kuitenkin säännös, jonka mukaan hoitoseuraamuksen täytäntöönpanosta on mahdollisuus kieltäytyä, jos seuraamuksen täytäntöönpano ei olisi mahdollista täytäntöönpanovaltion terveydenhuolto- tai oikeusjärjestelmän mukaan. Puitepäättös hyväksytäneen lopullisesti vuoden 2008 aikana. Jäsenvaltioiden on pantava puitepäättökseen säännökset täytäntöön kolmen vuoden kuluessa puitepäättökseen voimaantulosta.

Suomi on liittynyt rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevaan eurooppalaiseen yleissopimukseen (SopS 32/1971). Sopimus sisältää määräyksiä rikoksesta epäillyn tai syytetyn luovuttamisesta rikosoikeudenkäyntiä varten sekä vankeusrangaistukseen tai vapaudenmenetyksen käsittävään turvaamistoimenpiteeseen tuomitun henkilön luovuttamisesta rangaistuksen tai turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanoa varten. Yleissopimus ei velvoita luovuttamaan omia kansalaisia. Suomen ja muiden sopimusosapuolten välillä ei ole esiintynyt tapauksia, joissa olisi ollut kyse luovuttamisesta hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa varten. On ollut tulkinnanvaraista, voidaanko hoitoseuraamusta pitää vapaudenmenetyksen käsittävänä turvaamistoimenpiteenä, koska sopimuksen selitysmuistiossa ei selvennetä turvaamistoimenpiteen käsitettä. Toisaalta sopimuksessa on käytetty eri ilmaisua kuin vuoden 1983 yleissopimuksessa, jossa puhutaan vapaudenmenetyksen käsittävästä toimenpiteestä, joka on turvaamistoimenpidettä laajempi käsite ja jonka on tulkittu kattavan myös hoitoseuraamukset. Korkein oikeus on jäljempänä selostetussa luovuttamista koskevassa ratkaisussaan tulkinnut vapaudenmenetyksen käsittävän turvaamistoimenpiteen ulottuvan myös rikosperusteiseen hoitoseuraamukseen.

Yhteistyö rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevissa asioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä perustuu eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä tehtyyn neuvoston puitepäättökseen (2002/584/YOS), jäljempänä *eurooppalaista pidätysmääräystä koskeva puitepäättös*. Läh-

tökohtaisesti puitepäättös velvoittaa luovuttamaan myös omia kansalaisia, mutta sallitua on se, että syytetoimenpiteitä varten tapahtuvan oman kansalaisen luovuttamisen ehdoksi asetetaan, että henkilö palautetaan kotivaltioonsa suorittamaan hänelle mahdollisesti tuomittu vapausrangaistus tai turvaamistoimenpide. Jäsenvaltio voi myös kieltäytyä luovuttamasta omia kansalaisiaan rangaistuksen tai turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanoa varten. Tällaisissa tilanteissa luovuttamisesta kieltäytyvällä jäsenvaltiolla on velvollisuus panna täytäntöön luovuttamista pyytäneessä jäsenvaltiossa määrätty vapausrangaistus tai turvaamistoimenpide kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

Suomi on pannut täytäntöön puitepäättökseen velvoitteet rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetulla lailla (1286/2003, jäljempänä *EU-luovuttamislaki*). Lain mukaan syytetoimenpiteitä varten tapahtuvan Suomen kansalaisen luovuttamisen ehdoksi tulee asettaa se, että henkilö palautetaan Suomeen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa varten. Suomi ei myöskään luovuta omia kansalaisiaan vastoin heidän tahtoaan vankeusrangaistuksen tai vapaudenmenetyksen käsittävän turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanoa varten. Korkeimmasa oikeudessa on käsitelty eurooppalaisen pidätysmääräyksen soveltamisesta hoitoseuraamuksiin aiheutunutta tulkintatilannetta (KKO 2005:139). Tapauksessa Tukholman käräjäoikeus oli tuominnut Suomen kansalaisen pahoinpitelystä oikeuspsykiatriseen hoitoon, jonka tarpeellisuus oli määrätty arvioitavaksi kuuden kuukauden välein. Häntä pyydettiin luovutettavaksi Ruotsiin hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa varten. Korkein oikeus katsoi, että luovuttamiselle oli olemassa ehdoton kieltäytymisperuste, koska luovutettavaksi pyydetty henkilö halusi suorittaa seuraamuksen Suomessa. Korkein oikeus määräsi seuraamuksen pantavaksi täytäntöön Suomessa ja muunnettavaksi Suomen lain mukaiseksi seuraamukseksi siten kuin siitä erikseen säädetään. Koska täytäntöönpanolaki ei mahdollista vieraassa valtiossa määrätyn vapaudenmenetykseuraamuksen muuntamista muuksi kuin vankeusrangaistukseksi, korkeimman oikeuden ratkai-

susta seurasi, että Ruotsissa määrätty hoito-seuraamus oli pantava Suomessa täytäntöön vankeusrangaistuksena. Siten hoitoseuraukset kansainvälistä täytäntöönpanoa koskevien säännösten puuttumisen vuoksi Ruotsissa mielenterveyshoitoon määrättyä Suomen kansalaisella ei ollut mahdollisuutta saada vastaavaa psykiatrista sairaalahoidoa Suomessa.

Pohjoismaista pidätysmääräystä koskeva sopimus vastaa pääosin eurooppalaista pidätysmääräystä koskevaa puitepääöstä. Sopimus sisältää säännöksiä muun ohella luovuttamisesta vankeusrangaistuksen tai muun vapaudenmenetyksen käsittävän toimenpiteen täytäntöönpanoa varten. Rikospäätös hoitoseuraamus kuuluu sopimuksen soveltamisalaan. Pohjoismaista pidätysmääräystä koskevan sopimuksen mukaan täytäntöönpanoviranomainen voi kieltäytyä pohjoismaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta, jos pidätysmääräys on annettu vapaudenmenetyksen käsittävän rangaistuksen tai muun vapaudenmenetystä koskevan toimenpiteen täytäntöönpanoa varten ja etsitty henkilö oleskelee täytäntöönpanovaltiossa, on sen kansalainen tai asuu siellä, ja täytäntöönpanovaltio sitoutuu panemaan kyseisen rangaistuksen tai toimenpiteen täytäntöön kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

Pohjoismaista pidätysmääräystä koskeva sopimus on Suomessa saatettu voimaan vuoden 2008 alussa voimaan tulleella pohjoismaisella luovuttamislailla. Laki sisältää aineelliset ja menettelylliset säännökset rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä. Lain soveltamisalaa koskevan 1 §:n perusteissa vapausrangaistukseksi olisi tulkittava esimerkiksi Ruotsissa määrätty oikeuspsykiatrinen hoito. Suomi on siten velvollinen joko luovuttamaan sopimuksen tarkoittamaan hoitoseuraamukseen tuomitun henkilön täytäntöönpanovaltioon tai panemaan itse hoitoseuraamuksen täytäntöön.

2.2 Kansainvälinen kehitys ja ulkomainen lainsäädäntö

Tässä jaksossa selostetaan ensinnäkin muiden maiden kansallista lainsäädäntöä hoitoseuraamusten määräämisen edellytyksistä ja

menettelystä. Kansainvälinen vertailu on osin liitteenä myös rikos- ja mielenterveyslain yhteensovittamista käsitelleessä sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistiossa. Toiseksi selostetaan vuoden 1983 yleissopimukseen liittyneiden valtioiden ratkaisuja siltä osin kuin kyse on hoitoseuraamusten täytäntöönpanosta.

Hoitoseuraamuksia koskeva ulkomainen lainsäädäntö

Ruotsi

Ruotsin rikoslaisissa ei ole syyntakeettomuuden määritelmää, mutta rikoslain (brottsbalk) 30 luvun 6 §:n (1991:1138) mukaan vakavan mielenterveyden häiriön alaisena toiminutta rikoksenteikijää ei saa tuomita vankilaan. Hänet voidaan kuitenkin tuomita muuhun seuraamukseen. Hänet voidaan myös jättää seuraamukseen tuomitsematta, jos oikeus katsoo, ettei seuraamusta tule tuomita. Mainittua rikoslain säännöstä on ehdotettu muutettavaksi (DS 2007:5). Ehdotuksen mukaan pääsääntö ei enää olisi se, että vakavan mielenterveyden häiriön alaisena toiminutta rikoksenteikijää ei saa tuomita vankilaan. Muun seuraamuksen kuin vankeusrangaistuksen tulisi kuitenkin olla ensisijainen valinta. Vankeusrangaistus voisi tulla kyseeseen tilanteissa, joissa vankeusrangaistuksen määräämiselle on olemassa erityinen syy. Vankeusrangaistus voitaisiin määrätä tilanteissa, jossa henkilö on syyllistynyt erittäin vakavaan rikokseen ja samanaikaisesti tarve psykiatriselle hoidolle on vähäinen. Tällaisten tilanteiden arviointi on sidottu rangaistusasteikkoon. Vakavan mielenterveyden häiriön alaisena toiminutta rikoksenteikijää ei saa tuomita vankilaan, jos rangaistus alittaa neljän vuoden vankeusrangaistuksen rajan. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon teon ja mielenterveyden häiriön välinen yhteys sekä myös se, onko kyseessä uusintarikos. Sellaiset rikoksenteikijät, joilta on puuttunut kyky arvioida rikollisen teon seuraamukset ja, jotka ovat selkeästi psykiatrisen hoidon tarpeessa, tulisi ehdotetun muutoksen jälkeen edelleen määrätä hoitoon. Hallituksen esitys ehdotetuista muutoksista on annettu valtiopäiville maalisi-

kuussa 2008, ja muutosten on tarkoitus tulla voimaan 1 päivänä heinäkuuta 2008.

Ruotsin rikoslain 31 luvun 3 §:n mukaan oikeus voi määrätä vakavasta mielenterveyshäiriöstä kärsivän rikoksenteikijän oikeuspsykiatriseen hoitoon, jos hoitoon määrääminen on hänen psyykinen tilansa ja henkilökohdaiset olosuhteet huomioon ottaen tarpeellista. Hoitoseuraamus on kytketty rikoksen vakavuuteen ja edellyttää, että rikoksesta ei voi seurata sakkorangaistusta. Psykkisesti sairaiden rikoksenteikijöiden hoitoa koskee myös vuonna 1992 voimaan tullut laki oikeuspsykiatrisesta hoidosta (1991:1129), lag om rättspsykiatrisk vård. Sen mukaan tuomioistuimien päättää syytetyn tuomitsemisesta psykiatriseen hoitoon. Ruotsin oikeuspsykiatrista potilaista vajaan 40 prosenttia on mielisairaita, muut ovat persoonallisuushäiriöistä, päihdeongelmista ja muista vastaavista häiriöistä kärsiviä potilaita.

Tanska

Tanskan kriminaalipotilaita koskeva lainsäädäntö sisältyy vuonna 1930 säädettyyn rikoslakiin. Rikoslain 16 §:n mukaan henkilöä ei voida rangaista, jos hän on syytteenalaisen teon aikaan ollut syntyneen johtuen mielisairaudesta, siihen verrattavasta tilasta tai vaikea-asteisesta kehitysvammaisuudesta. Tällaisissa tilanteissa henkilö useimmiten määrätään hoitoon rikoslain 68 §:n mukaisesti. Sairaalahoitoon määräämisestä ja hoidon lopettamisesta päättää tuomioistuin.

Norja

Norjassa otettiin käyttöön vuonna 2002 uusi mielisairaita rikoksenteikijöitä koskeva kriminaalilainsäädäntö. Jos henkilö on ollut syytteenalaisen teon hetkellä psykoottinen, tiedottomassa tilassa tai vaikea-asteisesti kehitysvammainen, häntä ei voida pitää syntyneenä. Jos kysymyksessä on kuitenkin tietynlainen väkivaltarikos ja uusimiselle on selkeä riski, syytetty voidaan tuomita psykiatriseen hoitoon tai kehitysvammaishuoltoon. Rikoslain 39 §:n mukaan psykoottistasoisesti psyykkisesti sairas syntyneeksi oikeudessa todettu henkilö voidaan tuomita psykiatriseen hoitoon. Kehitysvammaisen mää-

räämisestä pakkohoitoon säädetään rikoslain 39 a §:ssä. Tuomiota ei pidetä rangaistuksena, vaan terveydenhuollon viranomaisille annettuna tuomioistuimen määräyksenä antaa tällaisille henkilöille asianmukaista terveydenhuoltoa. Tuomioistuimen pitää vahvistaa määräys joka kolmas vuosi.

Islanti

Islannissa rikoksenteikijää ei voi tuomita vankilaan, jos hänen katsotaan olleen syytteenalaisen teon aikana psykoottistasoisesti häiriintynyt. Islannissa tuomioistuin päättää henkilön määräämisestä psykiatriseen hoitoon. Käytännöksi on muodostunut, että anottaessa oikeudelta lupaa hoidon lopettamiseksi henkilön terveydentilasta pyydetään uusi lääkärintuomio. Tuomioistuin voi päättäessään hoidon lopettamisesta asettaa hoidon lopettamisen ehdoksi esimerkiksi velvoitteen tarpeelliseksi katsotun lääkityksen käyttämisestä avohoidosta.

Iso-Britannia

Iso-Britanniassa kriminaalipotilaita koskeva lainsäädäntö sisältyy pääosin mielenterveyslakiin. Rikoksesta syytetyn henkilön voidaan katsoa olevan syntyneen mielisairaudesta perusteella. Tuomioistuimella on oikeus määrätä psyykkisesti häiriintynyt tuomittu sairaalahoitoon mielenterveyslain 37 §:n perusteella. Tällöin kyseessä tulee olla rikos, josta normaalisti seuraisi vankeusrangaistus, ja hoitomääräys siis korvaa vankeus- tai muun vastaavan rangaistuksen. Henkilön päädiagnoosin tulee olla mielisairaus, vaikea-asteinen kehitysvammaisuus tai psykopaattinen persoonallisuuden häiriytyneisyys. Hoitoon määräyksellä henkilö siirtyy rangaistusjärjestelmästä sairaalajärjestelmään ja samalla terveydenhoitoviranomaisten ratkaisuvallan piiriin. Henkilöä voidaan pitää hoidossa kuusi kuukautta, ellei hoitava psykiatri tee päätöstä hoidon jatkamisesta.

Saksa

Saksan rikoslaissa on säädetty, että vain teonsa suhteen syntyneen henkilön voidaan tuomita teostaan rangaistukseen. Syntyneeksi

sella henkilöllä tarkoitetaan sellaista, joka on rikosta tehdessään ymmärtänyt tekonsa oikeudenvastaisuuden ja ollut vapaa päättämään rikoksen tekemisestä tai tekemättä jättämisestä. Henkilö on syyntakeeton, jos henkilö on ollut teon aikana kykenemätön ymmärtämään käytöksensä oikeudenvastaisuutta tai toimimaan ymmärryksensä mukaisesti johtuen psykoosista tai vastaavanlaisesta vakavasta mielenterveyden häiriöstä, syvästä tajunnanhäiriöstä, vajaamielisyydestä tai muun tyyppisestä vakavasta mielenterveyden poikkeavuudesta. Saksassa sellaiset henkilöt, jotka eivät ymmärrä tekonsa oikeudenvastaisuutta ja ovat vaarallisia, määrätään ajaltaan rajoittamattomaan hoitoseuraamukseen. Toisaalta henkilöt, jotka ymmärtävät tekonsa oikeudenvastaisuudet, tuomitaan ajallisesti rajoitettuun rangaistukseen. Saksalainen järjestelmä mahdollistaa henkilön tarpeista lähtevän terveydenhoidon rangaistuksen sijasta ja pyrkii samalla suojelemaan yhteiskuntaa mahdollisilta uusilta rikoksilta. Oikeus voi edellytysten täytyessä määrätä rikosentekijän rikoslain 64 §:n mukaisesti hoitoon. Saksassa liittovaltion lait säättävät hoitotoimenpiteiden valmistelusta ja loppuunsaattamisesta, mutta näiden säännösten toteutus riippuu osavaltion laeista. Jotkut osavaltiot ovat yhdistäneet kriminaalipotilaiden hoitoonohjauksen ja hoidon yleisiin mielisairaita koskeviin lakeihin, osalla on erillinen lainsäädäntö siviili- ja kriminaalipotilaille.

Itävalta

Itävallassa syyntakeisuuden edellytyksenä on "halu vahingoittaa". Rikoslain 11 §:n mukaan henkilöstä tekee syyntakeettoman toiminnan kontrolloikyvyn puuttuminen rikosentekohetkellä, joka johtuu orgaanisesta psykoosista, vakavasta kehitysvammasta tai muusta vastaavasta sairaalloisesta mielentilasta. Kun syytetty henkilö julistetaan syyntakeettomaksi, häntä ei voi rangaista, vaan hänet määrätään tuomioistuimen päätöksellä tahdosta riippumattomaan hoitoon. Oikeusministeriön vastuulla on päättää, miten ja minne syytetty sijoitetaan hoitoon. Alueellinen rikostuomioistuin tarkistaa kerran vuodessa jokaisen mielenterveysongelmien takia

vankilan sijasta hoitoon ohjatun henkilön mielentilan.

Alankomaat

Alankomaissa mieleltään sairaat rikosten tekijät pyritään saamaan hoidon piiriin rikoslain 37 §:n perusteella. Alankomaissa on viisi syyntakeisuusluokkaa: syyntakeinen, kolme alentuneen syyntakeisuuden luokkaa ja syyntakeeton. Kun henkilö on syytteessä vakavasta rikoksesta ja hänen oletetaan kärsineen teon aikaan melisairaudesta tai esimerkiksi "patologisesta mielentilasta", jonka vuoksi hän ei ehkä ole täysin syyntakeinen, tuomioistuin voi pyytää hänen mielentilansa arviointia. Syyntakeisuuden lisäksi arvioinnissa otetaan kantaa häiriön ja teon väliseen yhteyteen. Jos henkilön syyntakeisuus on alentunut tai hän on syyntakeeton ja, jos hän on lisäksi vaarallinen, oikeus voi määrätä hänen kohdallaan otettavaksi käyttöön niin sanotun TBS-määräyksen (placing at disposal). Tavallisesti henkilö saa tällöin ensin kärsittäväkseen tuomion ja vasta kärsittyään tietyn osan tuomiosta hänet siirretään TBS-hoidon piiriin. Tuomion pituus riippuu henkilön syyntakeisuuden asteesta, ja selvästi psykoottiset henkilöt pyritään siirtämään sairaalahoittoon mahdollisimman pian vakavienkin väkivallanteiden jälkeen.

Ranska

Ranskan nykyinen rikoslaki sisältää täyden syyntakeisuuden tai sen täyden puutteen käsitteet, jotka määritellään 122—1 §:ssä. "Syyntakeisuuden puutetta" ei ole määritelty laissa tarkasti, eikä laki myöskään sisällä tarkkoja ohjeita psykiatreille siitä, miten mielentilatutkimus tulisi suorittaa ja kuinka johtopäätökset muodostetaan. Ranskan lainsäädännössä ei ole erityisiä sääntöjä melisairaiden potilaiden hoidosta, mutta heihin sovelletaan vastentahtoisesti laitokseen sijoittamiseen liittyviä säännöksiä. Nykyisessä lainsäädännössä on puute, joka näkyy jokapäiväisessä käytännössä. Siviili- tai kriminaalipotilaalla on nimittäin mahdollista kieltäytyä hoidosta, eikä ole olemassa selviä säädöksiä, jotka antaisivat lääkäreille luvan toteuttaa hoitoja edes suljetuilla osastoilla.

Belgia

Belgiassa mielisairaiden rikoksenteekijöiden hoitoa ja heidän sijoittamistaan laitokseen koskevat säännökset sisältyvät sosiaalisen suojelun lakiin vuodelta 1964 (the Social Protection Act), joka koskee normaalia poikkeavia rikollisia, taparikollisia sekä tiettyjä seksuaalirikollisia. Laissa on säännelty myös syyntakeettomuuden ehdot. Jos henkilö on syyntakeeton, otetaan hänet turvasäilöön laitokseen. Turvasäilöön sulkeminen ei ole rangaistus vaan ennemminkin yhteiskunnan suojeluun tähtäävä toimenpide, joka voidaan määrätä ennalta määrittelemättömäksi ajaksi. Oikeus tekee turvasäilöön sulkemispäätöksen, joka perustuu laajaan psykiatriseen mielentilalausuntoon. Lainsäädäntöä on erityisesti sulkemispäätöksen jälkeiseen vaiheeseen liittyvää päätöksentekomenettelyä koskevilta osin muutettu huhtikuussa 2007 annetulla lailla.

Luxemburg

Luxemburgissa tahdonvastainen hoito kuuluu mielenterveyslain piiriin. Vuonna 2000 laki muutettiin koskemaan myös mielisairaiden rikollisten hoitoonohjausta. Mielisairaus määritellään mielenterveyslain 71 §:ssä, ja käsitteistö kattaa kaikki lääketieteelliset määritelmät mielisairauksista, kuitenkin niitä tarkemmin luettelematta. Säännökset vastaavat Ranskan rikoslain säännöksiä. Laitoshoidosta kotiuttamisen jälkeen ehdollinen valvonta ja avohoito jatkuvat. Erityiskomisio päättää tämän jakson kestosta. Jos ehtoja ei noudateta tai henkilö käyttäytyy jälleen vaarallisesti, hänet palautetaan takaisin laitoshoidon.

Portugali

Portugalissa mielisairaita rikoksenteekijöitä koskeva lainsäädäntö sisältyy rikoslakiin, jossa on eritelty rangaistus ja turvatoimet, joista ensimmäinen koskee syyntakeisia rikoksenteekijöitä ja jälkimmäistä sovelletaan syyntakeettomiin rikoksenteekijöihin. Kun kysymys on turvatoimista, henkilöä pyritään hoitamaan, jotta vaarallinen käytös ei jatkui-

si. Laki sisältää termin psyykkinen poikkeavuus, jota ei ole määritelty tarkasti, mutta se sisältää kaikenlaiset mielisairaudet. Selvityksen syytetyn mielentilasta tekevät kansallisen instituutin nimeämät asiantuntijapsykiatrit. Lain mukaan tuomarit eivät ole vapaita määräämään täysin asiantuntijoiden lausuntoa vastaan. Tuomari voi kuitenkin pyytää selvennystä tai uutta lausuntoa. Näin pyritään luomaan tasapainoa lääketieteellisen ja oikeudellisen päätöksenteon välille.

Espanja

Espanjassa uudistettiin rangaistuselainsäädäntöä vuonna 1996 ja samalla säädettiin ensimmäistä kertaa säädöksiä oikeuslääketieteellisestä vangitsemisesta. Mielisairaudesta kärsivä syytetty määrätään yleensä rangaistuslaitokseen, hänen kunnostaan riippuen joko yleiselle vankiosastolle tai lääkinnälliselle osastolle. Asiantuntijalausunto ei ole tuomioistuinta sitova, mutta tuomion tulee perustua todistettuihin faktoihin ja heijastaa olosuhteita, jotka ovat voineet vaikuttaa rikoksentekehkellä henkilön syyntakeisuuteen. Mielenhäiriön ollessa vakava ja mahdollisesti pysyvä, vanki laitetaan tarkkailuun ja lääkärin tutkimuksiin. Hoidosta vapautumisen jälkeen henkilö siirtyy käyttämään julkisia terveydenhoitopalveluita.

Kreikka

Kreikassa mielisairaita rikoksenteekijöitä koskeva lainsäädäntö sisältyy yleiseen rikoslainsäädäntöön, eikä erityistä mielenterveyslakia ole. Jos oikeus toteaa henkilön syyntakeettomaksi ja vaaralliseksi, hänet siirretään julkisen sairaalan holhoukseen. Holhouksen tarve on tarkistettava kolmen vuoden välein. Jos syyntakeisuuden katsotaan alentuneen ja henkilöä pidetään vaarallisena, hänet sijoitetaan hoitoon oikeuspsykiatriseen sairaalaan tai vankilaan. Tätä määräystä ei käytetä naisille, sillä oikeuspsykiatriset sairaalat ovat tarkoitettu ainoastaan miehille. Mielentilatutkimuksen tekee vähintään kaksi psykiatria, jotka valitaan oikeuden kullekin alueelle laatimasta asiantuntijoiden listasta. Lopullisen päätöksen tekevät oikeuden tuomarit, joita asiantuntijaraportti ei velvoita. Myös hoidon

lopettamisesta ja keskeyttämisestä päättää oikeusviranomainen.

Hoitoseuraamuksiin liittyvää kansainvälistä yhteistyötä koskeva ulkomainen lainsäädäntö

Kuten edellä on todettu, vuoden 1983 yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien tuomioistuimen määräämien vapaudenmenetysten käsittävien toimenpiteiden on tulkittu sisältävän myös rikosperusteiset hoitoseuraamukset. Sopimuksessa tarkoitettu yhteistyö on harkinnanvaraista. Muissa Pohjoismaissa on nykyisin mahdollista panna täytäntöön rikosperusteinen hoitoseuraamus sekä kansainvälisten yhteistyöinstrumenttien mukaisin edellytyksin pyytää hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa muilta valtioilta. Yleisesti ottaen sellaisissa vuoden 1983 yleissopimukseen liittyneissä valtioissa, joissa hoitoseuraamuksen määrää rikosasian ratkaissut tuomioistuin, on mahdollista järjestää hoitoseuraamuksen täytäntöönpano toisen sopimusvaltion pyynnöstä sopimuksessa määritellyissä tilanteissa ja vastaavasti pyytää hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa vieraalta valtiolta. Saatujen tietojen mukaan hoitoseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvä kansainvälinen yhteistyö on kuitenkin käytännössä vähäistä. Ongelmana on tuotu esiin erityisesti järjestelmien erilaisuus hoitoon määräämisen aineellisten edellytysten ja hoidon järjestämisen suhteen.

Hoitoseuraamusten täytäntöönpanoon sovellettavan menettelyn osalta vuoden 1983 yleissopimuksen 9 artikla mahdollistaa vieraassa valtiossa tuomitun seuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisen tai sen muuntamisen. Hoitoseuraamusten osalta sallittua on toisaalta olla noudattamatta kumpaakaan mainituista menettelyistä. Sopimuksen 9 artiklan 4 kohdan mukaan tällaisen sopimusvaltion on Euroopan neuvoston pääsihteerille osoittamassaan selityksessä ilmoitettava, mitä menettelyä se noudattaa hoitoseuraamusten täytäntöönpanossa. Kyseiseen sopimusmääräykseen perustuvan selityksen ovat antaneet Irlanti, Islanti, Israel, Malta ja Norja. Irlannin ja Israelin antamissa selityksissä valtiot ilmoittavat valmiutensa soveltaa sopimusta henkilöihin, jotka tuomioistuimen päätöksellä on määrätty tahdosta riippumatto-

maan hoitoon. Maltan selityksessä on sovellettavan menettelyn osalta viittaus mielenterveyslainsäädäntöön. Islanti ja Norja ovat varanneet selityksillään mahdollisuuden sijoittaa psyykkisesti sairaat henkilöt pakkolaitoksen tai sairaalahoittoon.

2.3 Nykytilan arviointi

Nykytilanne on kansainvälistä yhteistyötä ajatellen ongelmallinen. Vaikka hallinto-oikeuden päätös jatkaa syyntakeettomalle määrättyä tahdosta riippumatonta psykiatrasta sairaalahoidtoa tulkittaisiin vuoden 1983 yleissopimuksessa tarkoitetuksi tuomioistuimen määräämäksi seuraamukseksi, niin täytäntöönpanolain rajoitukset vankeusrangaistuksiin sulkevat nykyisin pois tällaisen yhteistyön.

Seurauksena hoitoseuraamusten kansainvälistä täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön puuttumisesta Suomessa on, että vieraassa valtiossa hoitoon määrättyllä Suomen kansalaisella tai Suomessa pysyvästi asuvalla ulkomaalaisella henkilöllä ei ole mahdollisuutta saada hänelle määrättyä hoitoa kansalaisuus- tai asuinvaltiossaan. Erityisen ongelmallisia ovat eurooppalaiseen pidätysmääräykseen liittyvät tilanteet, joissa pidätysmääräyksen perusteena on tahdosta riippumaton hoitoseuraamus, jota täytäntöönpanovaltiossa ei pystytä panemaan täytäntöön. Kuten edellä olevasta ilmenee, korkeimman oikeuden ratkaisusta seurasi, että Ruotsissa määrätty hoitoseuraamus oli pantava Suomessa täytäntöön Suomen lain mukaisena vankeusrangaistuksena. Psykiatriseen sairaalahoittoon määrätyn henkilön sijoittamista vankilaan ei ole pidettävä onnistuneena ratkaisuna henkilön kuntoutumista ja yhteiskuntaan sopeutumista ajatellen.

Nykytilanne ei ole tyydyttävä myöskään niitä tilanteita silmällä pitäen, joissa Suomessa vieraan valtion kansalaiselle määrätty hoitoseuraamus olisi henkilön hoito- ja kuntoutustarpeet huomioon ottaen perusteltua siirtää täytäntöönpantavaksi henkilön kansalaisuus- tai asuinvaltioon. Kansalliset säännökset myös tähän suuntaan tapahtuvasta yhteistyöstä puuttuvat.

Toisaalta tapauksia, joissa olisi ilmennyt tarve valtioiden väliseen yhteistyöhön hoito-

seuraamusten täytäntöönpanemiseksi, on ollut vähän. Useimmiten kyse on ollut Pohjoismaiden välisistä tilanteista. Tapausten harvalukuisuudesta huolimatta uutta lainsäädäntöä tarvittaisiin edellä selostettujen epäkohtien korjaamiseksi. Rikoksen tehneen ja tahdosta riippumattomaan hoitoon määrätyn henkilön yhteiskuntaan sopeutumista sekä hänen hoito- ja kuntoutustarpeitaan silmällä pitäen mahdollista tulisi olla hoitoseuraamuksen siirtäminen täytäntöönpantavaksi henkilön kansalaisuus- tai asuinvaltioon. Tähänastisten siirtopyyntöjen vähäinen määrä ei myöskään välttämättä anna oikeaa kuvaa säännösten tarpeellisuudesta. Syynä esimerkiksi Ruotsista Suomeen tulevien siirtopyyntöjen vähäisyyteen saattaa olla se, että viranomaisten tiedossa on, että Suomi ei nykyisin voi hoitoseuraamuksia panna täytäntöön.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan voimassaolevan lainsäädännön täydentämistä säännöksillä, jotka mahdollistaisivat ensinnäkin sen, että Suomessa voitaisiin panna täytäntöön vieraassa valtiossa rangaistukseen tuomitsematta jätetylle määrätty hoitoseuraamus. Toiseksi lakiin otettaisiin säännökset, joiden mukaan myös Suomi voisi pyytää hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa vieraalta valtiolta. Mahdollistamalla hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirto hoitoon määrätyn henkilön kotivaltioon voitaisiin edistää henkilön psyykkistä ja sosiaalista kuntoutumista sekä sopeutumista yhteiskuntaan. Tavoitteena on saattaa kansallinen lainsäädäntö vastaamaan kansainvälisessä yhteistyössä ilmenneitä tarpeita.

Lainsäädännöllä mahdollistettaisiin kansainvälinen yhteistyö hoitoseuraamusten täytäntöönpanemiseksi siten, että yhteistyö olisi mahdollista Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä sekä myös suhteessa muihin Euroopan unionin jäsenvaltioihin ja Euroopan unionin ulkopuolisiin valtioihin. Pohjoismaiseen täytäntöönpanolakiin ei kuitenkaan tässä yhteydessä esitetä muutoksia, koska sen muuttamisesta ei ole toistaiseksi tehty päätöstä Pohjoismaiden välillä. Toisaalta estettä

ei olisi sille, että täytäntöönpanolakiin ehdotettuja säännöksiä voitaisiin soveltaa myös suhteessa muihin Pohjoismaihin.

Uutta lainsäädäntöä voitaisiin soveltaa myös silloin, kun Suomen kansalaista tai Suomessa pysyvästi asuvaa henkilöä pyydetäisiin luovutettavaksi hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa varten tai jos hänet olisi luovutettu oikeudenkäyntiä varten ja hänet myöhemmin todettaisiin syytakeettomaksi ja tuomittaisiin hoitoseuraamukseen. Tällöin henkilöllä olisi mahdollisuus päästä hoidettavaksi Suomeen. Suomi ei kuitenkaan voisi pyytää Pohjoismaiden ulkopuoliselta valtiolta henkilön luovuttamista Suomeen hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa varten. Tarve tähän suuntaan tapahtuvaa yhteistyötä koskevalle lainsäädännölle olisi ilmeisen vähäinen. Estettä sitä vastoin ei olisi sille, että luovuttamisen sijaan pyydetäisiin suoraan hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa asianomaisessa vieraassa valtiossa nyt ehdotettujen säännösten mukaan. Pohjoismaisen luovuttamislain 1 §:ään ehdotettavan muutoksen johdosta poissuljettua ei olisi sekään, että Suomi pyytäisi henkilöä luovutettavaksi toisesta Pohjoismaasta Suomeen hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa varten. Edellä selostetun mukaisesti myös rikosperusteinen hoitoseuraamus kuuluu pohjoismaista pidätysmääräystä koskevan sopimuksen soveltamisalaan.

Kaiken kaikkiaan ehdotuksilla pyritään siihen, että lainsäädäntö vastaisi nykyisessä kansainvälisessä yhteistyössä ilmenneitä tarpeita. Tässä vaiheessa ei ole tarkoitus esittää lainsäädäntöön tuomittujen siirtoa koskevan puitepäättöksen edellyttämiä lainmuutoksia. Ne tehtäisiin vasta puitepäättöksen lopullisen hyväksymisen jälkeen. Ei olisi järkevää, että vain hoitoseuraamuksiin liittyvät puitepäättöksen säännökset otettaisiin huomioon tässä vaiheessa, mutta muista puitepäättöksen säännöksistä johtuvat lainsäädäntömuutokset toteutettaisiin myöhemmin. Nyt ehdotetut säännökset on kuitenkin laadittu sitä silmällä pitäen, ettei perusratkaisuja myöhemmin puitepäättöstä täytäntöönpanossa tarvitsisi muuttaa.

Täytäntöönpanolakiin ehdotetaan tehtäväksi hoitoseuraamusten täytäntöönpanon mahdollistavat muutokset siinä laajuudessa kuin

tällaisten seuraamusten täytäntöönpanoyhteistyö on voimassaolevien kansainvälisten sopimusten mukaan mahdollista. Kuten edellä selostetusta ilmenee, vuoden 1983 yleissopimuksessa edellytetään, että vapaudenmenetyksen käsittävän seuraamuksen on määrännyt tuomioistuin. Tästä ratkaisusta seuraa se, että Suomessa annettuihin hoitomääräyksiin, joiden täytäntöönpanoa pyydetään vieraalta valtiolta, olisi hankittava tuomioistuimen päätös. Asian vieminen tuomioistuimeen olisi Suomen kansallisesta järjestelmästä poikkeava menettely, mutta vuoden 1983 yleissopimuksessa edellytetään, että seuraamuksen on määrännyt tuomioistuin. Sopimuksessa ei toisaalta välttämättä edellytetä, että hoitoseuraamuksesta olisi päättänyt rikosasian ratkaissut tuomioistuin. Edellytyksenä on vain, että kyseessä on rikoksen johdosta määrätty vapaudenmenetyksen käsittävä toimenpide. Näin ollen estettä ei olisi sille, että siirrettäväksi esitettävän hoitoseuraamuksen vahvistaisi hallinto-oikeus, joka myös kansallisesti vahvistaa syyntakeettomalle määrätyn tahdosta riippumattoman hoidon jatkamista koskevan päätöksen. Vaihtoehtona voitaisiin ajatella, että hoitoseuraamus alistettaisiin käräjäoikeuden vahvistettavaksi. Vahvistamisen voisi tehdä rikosasian ratkaissut tuomioistuin tai menettely voitaisiin keskittää esimerkiksi Helsingin käräjäoikeuteen, joka toimii yhtenä toimivaltaisena tuomioistuimena myös eurooppalaisen pidätysmääräyksen liittyvissä asioissa. On kuitenkin otettava huomioon myös, että Suomessa hoitoonmääräämispäätös rikosperusteisissakin tapauksissa tehdään lääketieteellisin perustein ja erillään rikosprosessista. Tähän järjestelmään soveltuisi huonosti malli, jossa päätös hoitoon määräämisestä olisi alistettava rikosasian ratkaisseen tai Helsingin käräjäoikeuden ratkaistavaksi.

Suomen kansallisen järjestelmän kanssa hyvin yhteensopiva vaihtoehto olisi, että laissa mahdollistettaisiin Suomessa määrätyn hoitoseuraamuksen lähettäminen täytäntöön pantavaksi vieraaseen valtioon vasta kun hoidon jatkamisesta on olemassa hallinto-oikeuden päätös. Epäkohtana tässä järjestelyssä olisi, että henkilö voisi joutua odottamaan siirtopäätöstä useita kuukausia, koska arvio jatkohoidon tarpeesta on lain mukaan tehtävä kuuden kuukauden kuluessa Terve-

denhuollon oikeusturvakeskuksen hoitoonmääräämispäätöksestä. Lisäksi tilanteessa, jossa hoidon jatkamispäätös alistetaan hallinto-oikeudelle, hoidon jatkamista ei esitä Terveystieteiden oikeusturvakeskus, vaan henkilöä hoitava lääkäri. Hänellä toisaalta ei välttämättä ole yhtä kattavia tietoja ensi vaiheen hoitoonmääräämispäätöstä edeltäneen rikosasian käsittelystä kuin Terveystieteiden oikeusturvakeskuksella.

Kansainvälisten velvoitteiden ja Suomen kansallisen järjestelmän yhteensovittamiseksi esityksessä ehdotetaan, että niissä tilanteissa, joissa Suomen on tarkoitus pyytää hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa vieraalta valtiolta, Terveystieteiden oikeusturvakeskuksen hoitoonmääräämispäätökseen olisi hankittava Helsingin hallinto-oikeuden vahvistus. Hoitoon määrätyn henkilön edun mukaista olisi, että menettely siirtämisen mahdollistamiseksi käynnistyisi mahdollisimman pian jo Terveystieteiden oikeusturvakeskuksen hoitoonmääräämispäätöksen jälkeen ilman, että odotettaisiin hoidon jatkamista koskevaa sairaalan lääkärin päätöstä. Helsingin hallinto-oikeuden valitseminen toimivaltaiseksi tuomioistuimeksi on luonteva ratkaisu sikäli, että Helsingin hallinto-oikeus toimii jo nykyisin kansallisia hoidon jatkamista koskevien päätöksiä vahvistavana viranomaisena, joten sillä on kokemusta ja asiantuntemusta tahdosta riippumattomasta hoitoa koskevien päätösten käsittelystä. Toisaalta kansallisesta järjestelmästä poiketen esityksessä ei ehdoteta, että kaikki kansallisia hoidonjatkamispäätöksiä vahvistavat hallinto-oikeudet olisivat toimivaltaisia käsittelemään myös kansainvälisten hoitoseuraamusten vahvistamisasioita. Koska hoitoseuraamusten täytäntöönpanon siirtämisasioita tulisi oletettavasti olemaan hyvin vähän, tarkoituksenmukaista on keskittää niitä koskevat alustukset Helsingin hallinto-oikeuteen. Jotta yhteys hoitoseuraamuksen määräämistä edeltäneeseen rikosasiaan ilmeneisi päätöksestä, esityksessä ehdotetaan otettavaksi lakiin kansainvälisissä täytäntöönpanotilanteissa sovellettava säännös, jonka mukaan hallinto-oikeuden ratkaisuun olisi liitettävä selostus rikosasian ratkaisseen tuomioistuimen tuomiosta.

Kuten jaksosta 2.2 ilmenee, valtioiden järjestelmissä on rikosperusteisten hoitoseu-

raamusten osalta huomattavia eroja, eikä ehdotettu ratkaisumalli takaa sitä, että Suomessa määrätty hoitoseuraamus kaikissa sopimusvaltioissa tulkittaisiin vuoden 1983 yleissopimuksessa tarkoitetuksi, rikoksen johdosta määrättyksi seuraamukseksi. Tässä esityksessä ei kuitenkaan ehdoteta muutettavaksi koko Suomen kansallista järjestelmää pelkästään harvalukuisia kansainvälisiä yhteistyötilanteita silmällä pitäen. Kansallisen järjestelmän muuttaminen edellyttäisi myös kotimaisissa tapauksissa ilmennyttyä lainsäädännön muutostarvetta. Rikos- ja mielenterveyslain yhteensovittamista käsitelleessä sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistiossa 2005:20 on pohdittu myös sitä vaihtoehtoa, että rikosperusteisissa tapauksissa tahdosta riippumattomasta hoidosta päättäminen siirrettäisiin rikosasian käsittelevälle tuomioistuimelle. Järjestelmää ei kuitenkaan tältä osin katsottu aiheelliseksi ehdottaa muutettavaksi. Jos toisaalta nyt ehdotetussa ratkaisumallissa kansainvälisen yhteistyön tilanteissa ilmenee ongelmia siitä johtuen, että hoitoseuraamuksen määrää muu kuin rikosasian käsittelevä tuomioistuin, niin lainsäädäntöä voidaan myöhemmin tarkistaa.

Yhtenä edellytyksenä vuoden 1983 yleissopimuksessa tarkoitettujen seuraamusten täytäntöönpanon siirtämiselle sopimuksen 3 artiklan 1 kohdan c-alakohdan mukaan on, että seuraamusta on siirtämispyyntöä vastaanotettaessa suorittamatta vähintään kuusi kuukautta, jollei kyse ole määräämättömäksi ajaksi tuomitusta seuraamuksesta. Poikkeustapauksissa sopimusvaltiot voivat sopia siirtämisestä, vaikka suorittamatta olisi lyhyempi aika seuraamuksesta (2 kohta). Mielenterveyslain 17 §:ssä edellytetään, että hoitoon määrättyä saadaan hoitoon määräämistä tai hoidon jatkamista koskevan päätöksen nojalla pitää hoidossa enintään kuusi kuukautta, jollei hoitoa ennen määrääjän päättymistä tehdyn tarkkailulausunnon perusteella päätetä jatkua. Siihen nähden, että hoitoa voidaan tarkkailulausunnon perusteella määrätä jatkettavaksi, seuraamus poikkeaa vankeusrangaistuksista, joiden pituutta ei tuomioistuimen lainvoimaisen tuomion jälkeen voi muuttaa. Pidentämismahdollisuuden perusteella hoitoseuraamukseen ei myöskään välttämättä soveltuisi edellä selostettu vuoden

1983 yleissopimuksen 3(1)(c) artiklan rajoitus, jonka mukaan pääsääntöisesti siirtämiskelpoinen seuraamus on sellainen, jota on suorittamatta vähintään kuusi kuukautta. Kansallista lainsäädäntöä ei kuitenkaan myöskään hoidon keston osalta esitetä muutettavaksi pelkästään siksi, että siten helpotettaisiin mahdollisia kansainvälisiä yhteistyötilanteita, joiden edellä selostetun mukaan voidaan arvioida aktualisoituvan erittäin harvoin. Yhteistyö ei myöskään kansallista lainsäädäntöä muuttamatta olisi poissuljettua, vaan Suomessa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtomahdollisuus jäisi riippumaan pyynnön vastaanottaneen valtion harkinnasta.

Ehdotettavien uudistusten rajoittamisesta kansainvälisissä sopimuksissa sallittuihin tilanteisiin seuraa myös se, että uudet säännökset mahdollistaisivat vain sellaiset tapaukset, joissa rikoksesta rangaistukseen tuomitsematta jätetty henkilö on määrätty hoitoseuraamukseen. Toisin sanoen lakiin ei otettaisi säännöksiä rikoksen esitutkinta- tai oikeudenkäyntivaiheessa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvästä kansainvälisestä yhteistyöstä. Ei olisi järkevää ulottaa säännöksiä lainvoimaisen tuomion antamista edeltävään vaiheeseen, koska vuoden 1983 yleissopimuksessa ja myös tuomitujen siirtoa koskevassa puitepäätyksessä edellytetään, että siirtämispyynnön perusteena on tuomioistuimen rikosasiassa antama lainvoimainen ratkaisu.

Sekä Suomeen tulevista että Suomesta lähtevistä täytäntöönpanopyynnöistä päättäisi oikeusministeriö, joka myös muissa täytäntöönpanolain kattamissa tilanteissa on toimivaltainen viranomainen päättämään pyyntöjen lähettämisestä Suomesta vieraaseen valtioon ja vastaavasti vieraan valtion Suomeen toimittamien pyyntöjen täytäntöönpanosta Suomessa. Myös vuoden 1983 yleissopimus edellyttää, että sopimuksessa tarkoitettu yhteydenpito tapahtuu oikeusministeriöiden välityksellä, jollei sopimusvaltio ole antanut tästä pääsäännöstä poikkeavaa yhteydenpitoa koskevaa selitystä. Suomi ei ole tällaista selitystä antanut. Terveysturvakeskuksella olisi kuitenkin keskeinen rooli hoitoseuraamusten täytäntöönpanoa koskevia esityksiä tehtäessä ja niitä vastaan-

otettaessa. Oikeusministeriön olisi aina pyydettävä terveydenhuollon oikeusturvakeskukset lausunto Suomeen lähetetyistä hoitoseuraamuspyynnöistä. Oikeusministeriö olisi myös sidottu terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen lausuntoon hoidon järjestämistä koskevilta osin. Vastaavasti terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen asiana olisi esittää oikeusministeriölle Suomessa määrätyn hoitoseuraamuksen jättämistä täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa. Terveydenhuollon oikeusturvakeskus kuitenkin tekisi oman esityksensä ennen muuta terveydenhoidollisin perustein, hoidon tarkoitusta ja henkilön kuntoutumismahdollisuuksia silmällä pitäen, kun taas oikeusministeriön asiana olisi varmistua siitä, että täytäntöönpanolain ja kansainvälisten velvoitteiden mukaiset edellytykset seuraamuksen täytäntöönpanon siirtämiseksi asianomaiseen vieraaseen valtioon täytyvät.

Vuoden 1983 yleissopimusta vastaavasti täytäntöönpanolaki mahdollistaa joko vieraassa valtiossa määrätyn seuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisen tai sen muuntamisen. Kuten edellä on todettu, vuoden 1983 sopimuksen 9 artiklan 4 kohdassa sallitaan, että sopimusvaltio voi tahdosta riippumattomien hoitoseuraamusten kohdalla olla soveltamatta kumpaakaan. Tällaisen sopimusvaltion on Euroopan neuvoston pääsihteerille antamassaan selityksessä ilmoitettava, mitä menettelyä se hoitoseuraamusten osalta noudattaa. Sopimuksen selitysmuistion mukaan täytäntöönpanoa jatkettaessa täytäntöönpanovaltio on sidottu seuraamuksen oikeudellisen luonteen ja keston osalta tuomiovaltion päätökseen. Seuraamuksen oikeudellisella luonteella tarkoitetaan seuraamuksen laatua esimerkiksi pakkolaitosseuraamukseksi, vankeutena tai turvaamistyyppisenä vapaudenmenetyksenä. Seuraamuksen keston osalta sopimus ei ehdottomasti edellytä seuraamuksen täytäntöönpanoa samanpituisena, vaan sopimus sallii mukauttamisen (adaptation) täytäntöönpanovaltion järjestelmään. Koska Suomessa tahdosta riippumatonta hoitoa ei pidetä rikosoikeudellisena seuraamukseksi, Suomen järjestelmään ei tavallaan sovellu sen enempää rangaistuksen muuntaminen kuin täytäntöönpanon jatkaminenkaan. Toisaalta taas seuraamuksen tosiasiallinen sisältö olisi psykiatrista sairaalahoitoa eli sa-

manlaatuista hoitoa kuin mihin henkilö on tuomiovaltiossa määrätty. Tähän nähden olisi luontevaa puhua täytäntöönpanon jatkamisesta. Suomi ei voisi panna täytäntöön ajallisesti määräämätöntä hoitoseuraamusta ilman kansallisen lain mukaan tapahtuvaa arviointia hoidon jatkamisen tarpeesta. Hoidon jatkamistarve arvioitaisiin viimeistään kuuden kuukauden kuluttua hoidon aloittamisesta. Ratkaisu ei olisi ristiriidassa vuoden 1983 yleissopimuksen velvoitteiden kanssa, sillä sopimus sallii seuraamuksen mukauttamisen pituudeltaan vastaamaan täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukaista seuraamusta myös tilanteessa, jossa täytäntöönpanovaltio on valinnut täytäntöönpanon jatkamisen (10 artiklan 2 kohta).

Esityksessä ehdotetaan, että vieraassa valtiossa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa Suomessa jatkettaisiin. Hoitoa annettaisiin mielenterveyslain mukaisena psykiatrisena sairaalahoitona. Vain täytäntöönpanon jatkamisen mahdollistavaan ratkaisuun on päädytty ensinnäkin siksi, että täytäntöönpanolain 1 §:ään ehdotetun hoitoseuraamuksen määritelmän mukaisesti Suomessa mahdollistettaisiin vain vieraassa valtiossa rangaistukseen tuomitsematta jätetyille määrätyn psykiatrisen sairaalahoidon järjestäminen eli Suomessa annettava hoito sisällöllisesti vastaisi sitä, mihin henkilö tuomiovaltiossa on määrätty. Tarvetta ei siten olisi muuntaa seuraamusta tuomiovaltiossa määrätystä poikkeavaksi seuraamukseksi. Toiseksi ratkaisu olisi sopusoinnussa tuomittujen siirtoa koskevan puitepäätöksen kanssa, jossa sallitaan vain jatkamistyyppinen täytäntöönpano mukauttamismahdollisuuksineen. Näin ollen nyt valittua ratkaisua ei tarvitsisi myöhemmin muuttaa puitepäätöstä täytäntöönpanotaessa. Kolmanneksi ratkaisu olisi perusteltu siitä syystä, että ei syntyisi tilannetta, jossa Suomen vuoden 1983 yleissopimuksen 9 artiklan 4 kohdan nojalla antamaa jatkamisen ja muuntamisen poissulkevaa selitystä sovellettaisiin vastavuoroisesti niin, että myöskään Suomi ei voisi esittää hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa sellaiselle sopimusvaltiolle tai ottaa hoitoseuraamukseen määrättyä vastaan sellaisesta sopimusvaltiosta, joka puolestaan on sulkenut pois toisen menettelytavan soveltamisen. Tämä on ollut perusteena

sille, että Suomi ei myöskään vankeusrangaistusten osalta ole sulkenut pois jompaa-kumpaa sopimuksen sallimaa täytäntöönpanotapaa (ks. hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kansainvälisestä yhteistoiminnasta vapausrangaistusten täytäntöönpanossa, HE 81/1986 vp).

Uudet säännökset voitaisiin sijoittaa joko täytäntöönpanolakiin tai mielenterveyslakiin. Erillisen lain säätäminen pelkästään hoitoseuraamuksiin liittyvää kansainvälistä täytäntöönpanoa varten ei olisi tarkoituksenmukaista. Säännösten sijoittamista mielenterveyslakiin puoltaisi se, että myös kansallisesti vastaavat säännökset Suomessa sisältyvät nykyisin mielenterveyslakiin. Säännösten sisällyttäminen mielenterveyslakiin olisi perusteltua myös siksi, että Terveystieteiden tutkimuskeskuksella joka tapauksessa olisi asiassa keskeinen rooli, ja se arvioisi, onko täytäntöönpanon siirtämiselle terveydenhoidollisia perusteita. Kuten edellä on todettu, ratkaisumallia arvioitaessa on otettava huomioon myös kansainväliset velvoitteet. Vuoden 1983 yleissopimuksessa edellytetään, että yhteydenpito tapahtuu sopimusvaltioiden oikeusministeriöiden välillä, joka Suomessa ja useimmissa muissa sopimusvaltioissa toimii myös täytäntöönpanon siirtämisestä päättävänä viranomaisena. Oikeusministeriössä on siten myös tarvittava asiantuntemus vuoden 1983 yleissopimuksen ja sitä vastaavan täytäntöönpanon mukaisen edellytysten arviointiin. Siksi oikeusministeriön tulisi joka tapauksessa osallistua hoitoseuraamusten täytäntöönpanon siirtämistä koskevaan menettelyyn.

Kansallisen järjestelmän erityispiirteiden ja kansainvälisten velvoitteiden yhteensovittamiseksi esityksessä ehdotetaan, että säännökset sijoitetaan osin täytäntöönpanolakiin, osin mielenterveyslakiin. Silloinkin, kun kyse on hoitoseuraamusten täytäntöönpanon siirtämisestä vieraasta valtiosta Suomeen tai Suomesta vieraaseen valtioon, siirtäminen olisi mahdollista vain, jos täytäntöönpanolaissa säädetyt vapausrangaistuksen täytäntöönpanon siirtämisen edellytykset täyttyisivät. Näiden edellytysten arviointi ja päätöksentekovalta kuuluisi oikeusministeriölle, kuten muissakin täytäntöönpanolaissa tarkoitetuissa

tapauksissa, ja säännökset tältä osin sijoitettaisiin täytäntöönpanolakiin.

Mielenterveyslakiin ehdotetaan lisättäviksi säännökset Terveystieteiden tutkimuskeskuksen, Helsingin hallinto-oikeuden sekä hoitoseuraamukseen määrätyn hoidosta vastaavan terveydenhuollon toimintayksikön tehtävistä hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämisestä koskevissa asioissa. Menettelysäännökset sijoitettaisiin uuteen, hoitoseuraamusten kansainvälistä täytäntöönpanoa koskevaan 4 b lukuun. Erikseen ehdotetaan säänneltäväksi tilanteet, joissa kyse on vieraassa valtiossa määrätyn hoitoseuraamuksen siirtämisestä täytäntöönpantavaksi Suomeen sekä tapaukset, joissa ryhdytään menettelyyn Suomessa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämiseksi vieraaseen valtioon. Myös säännökset vieraasta valtiosta Suomeen siirretyn henkilön sijoittamisesta sekä jatkohoidon tarpeen arvioimisesta sisältyisivät mielenterveyslakiin.

Selvyyden vuoksi esityksessä ehdotetaan lisäksi pohjoismaisen luovuttamislain 1 §:n tarkistamista siten, että lain soveltamisalaan kuuluisi syytetoimenpiteitä varten tapahtuvan luovuttamisen lisäksi luovuttaminen vankeusrangaistuksen ja muun vapaudenmenetyksen käsittävän toimenpiteen täytäntöönpanoa varten. Siten lain sanamuoto nykyistä selkeämmin vastaisi sopimuksessa edellytettyä velvoitetta. Asiayhteyden vuoksi tarkistus ehdotetaan tehtäväksi nyt ehdotettujen lainmuutosten säätämisen yhteydessä. Pykälän sanamuotoa tarkistettaisiin sopimustekstiä vastaavasti siten, että laki soveltuisi myös vapaudenmenetyksen käsittävän toimenpiteen täytäntöönpanoa varten tapahtuvaan luovuttamiseen. Poissuljettua ei olisi sekään, että Suomi pyytäisi luovuttamista rikosperusteisen hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa varten. Edellytyksenä luovuttamiselle olisi se, että pyynnön vastaanottaneessa Pohjoismaassa Suomessa annettu hoitoonmäärittämis päätös tulkittaisiin sopimuksessa tarkoitettuihin luovuttamiskelpoiseksi ratkaisuksi. Myöskään Pohjoismaiden välistä yhteistyötä silmällä pitäen esityksessä ei ehdoteta säädettäväksi erityistä, kansallisesta järjestelmästä poikkeavaa menettelyä pelkästään luovuttamistilanteita varten. Pohjoismaista pidätysmääräystä koskevan sopimuksen joustavaa

tulkintaa edellyttävää ratkaisua voidaan pitää riittävänä niitä tilanteita varten, joissa saattaisi aktualisoitua tarve pyytää luovuttamista toisesta Pohjoismaasta Suomeen hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa varten.

4 Esityksen vaikutukset

Lainsäädännöllä helpotettaisiin sitä, että vieraassa valtiossa psykiatriseen sairaalahoitoon määrätty rikoksenteikijä voisi saada mielenterveyshoitoa kotivaltiossaan. Siten voitaisiin edistää hoitoon määrätyn henkilön kuntoutumista ja mahdollisuuksia sopeutua yhteiskuntaan vapautumisensa jälkeen. Uuden lainsäädännön piiriin tulevia tapauksia toisaalta voidaan arvioida olevan vähän. Pyyntöjä hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämiseksi vieraasta valtiosta Suomeen on esitetty noin kaksi kertaa vuodessa ja Suomesta vieraaseen valtioon muutamia kertoja viimeisten viiden vuoden aikana. Tähänastisessa yhteistyössä tarve rikosperusteisten hoitoseuraamusten kansainväliseen täytäntöönpanoon on ilmennyt erityisesti Pohjoismaiden välisessä yhteistyössä. Tarkkaa määrää on kuitenkin vaikea arvioida, koska edellä selostetun mukaisesti syynä siihen, että esimerkiksi Ruotsista ei ole esitetty hoitoseuraamusten täytäntöönpanon siirtämistä Suomeen, on saattanut olla se, että Suomessa tällaisia seuraamuksia ei nykyisin voida panna täytäntöön järjestelmien erilaisuuden vuoksi.

Ruotsissa tällä hetkellä rikosperusteiseen hoitoseuraamukseen määrättyjen Suomen kansalaisten lukumäärää on vaikea tarkasti määritellä, koska kansalaisuus määritellään Ruotsissa asuinpaikan ja syntymäpaikan avulla. Määrittelyä vaikeuttaa se, että esimerkiksi henkilö voi asua Ruotsissa, mutta on syntynyt Suomessa. Esimerkiksi vuonna 2006 oikeuspsykiatrisesta hoidosta annetun lain nojalla hoitoon määrättyjä oli Ruotsissa yhteensä 248, joista Suomessa syntyneitä oli kymmenen. Suomessa syntyneistä Suomen kansalaisia oli kahdeksan. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että niin ikään Ruotsissa vuonna 2003 hoitoon määrättyistä 309 henkilöstä Suomessa syntyneitä oli viisi, joista ainoastaan yksi oli Suomen kansalainen. Vuo-

sien 2000 ja 2006 välillä hoitoon määrättyjen Suomessa syntyneiden määrä vaihteli viidestä neljääntoista, ja Suomen kansalaisten määrä vaihteli vastaavasti yhdestä kahdeksaan. Tällä hetkellä Suomessa oikeuspsykiatrisessa hoidossa on yhteensä yhdeksän ulkomaalaista. He kaikki ovat EU:n ulkopuolisten valtioiden kansalaisia.

Tulevaisuudessa erityisesti EU:n alueella tapausten määrän voidaan arvioida jossain määrin lisääntyvän ihmisten vapaan liikkuvuuden ja tuomittujen henkilöiden siirtoa koskevan puitepäätöksen voimaantulon seurauksena.

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Vieraassa valtiossa määrättyjen hoitoseuraamusten täytäntöönpanosta Suomessa aiheutuisi kustannuksia hoidon järjestämiseksi vastaaville terveydenhuoltoviranomaisille. Esimerkiksi Niuvanniemen sairaalan vuotta 2007 koskevassa talousarviossa hoitopäivähinnat vaihtelevat 233 eurosta 455 euroon riippuen hoidon ja valvonnan tarpeesta. Niin sanotuilla erityisosastoilla hoitopäivän hinta on 290 euroa ja pitkäaikaiskuntoutusosastoilla 233 euroa. Vuodelle 2007 aikuisosastojen tavoitteena on ollut 294,48 euron keskimääräinen hoitopäiväkustannus. Kuluja aiheutuisi myös valtion varoista maksettavista palkioista hoitoseuraamukseen määrättyjen avustajille. Kuluvastuu hoitoseuraamuksen määränneen valtion ja täytäntöönpanovaltion välillä määräytyisi kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti. Vuoden 1983 yleissopimuksen 17 artiklan 5 kohdan mukaan yleissopimuksen soveltamisesta aiheutuvista kuluista vastaa täytäntöönpanovaltio, lukuun ottamatta niitä kuluja, jotka syntyvät yksinomaan tuomiovaltion alueella. Esityksen taloudellisten vaikutusten tarkempi arviointi tässä vaiheessa on vaikeaa, koska varmaa tietoa ei ole konkreettisten tapausten lukumäärästä eikä myöskään siitä, kuinka pitkään hoito esimerkiksi Suomessa jatkuisi. Koska tapauksia kuitenkin oletettavasti tulisi olemaan vähän ja toisaalta myös Suomella olisi mahdollisuus pyytää täällä määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa vieraalta valtiolta, kokonaiskustannusten voidaan arvioida jäävän melko vähäisiksi.

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Täytäntöönpanolakiin ehdotettujen soveltamisalan laajennusten seurauksena oikeusministeriölle ja Terveys- ja hyvinvointivaltiosi- vakeskuksesta sekä muutoksenhakutilanteissa Helsingin hallinto-oikeudelle tulisi lisää tehtäviä. Lisäksi kansainvälisiä yhteistyöasioita hoitavia henkilöitä olisi koulutettava muutoksilla heille annettuihin uusiin tehtäviin. Tapausten arvioidun vähäisen määrän perusteella vaikutus ei kuitenkaan aiheuttaisi tarvetta lisähenkilöstön palkkaamiseen.

4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Edellä selostetun mukaan ehdotuksilla voitaisiin edistää psyykkisesti sairaan rikoksen- tekijän sopeutumista yhteiskuntaan ja sitä kautta vähentää rikosten uusimisriskiä. Henkilön kuntoutumismahdollisuuksia parantaisi niin ikään se, että hoitoa järjestettäisiin henkilön omalla kielellä ja siinä ympäristössä, johon henkilöllä on perhe ja muut sosiaaliset siteet. Tapausten vähäisyydestä johtuen ehdotuksilla kuitenkin ei voida arvioida olevan laajoja yhteiskunnallisia vaikutuksia.

5 Asian valmistelu

Mietintöön sisältyvät ehdotukset on valmisteltu oikeusministeriön 29 päivänä tammikuuta 2007 asettamassa työryhmässä, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus hallituksen esitykseksi rikosperusteisten, tahdosta riippumattomien hoitoseuraamusten kansainvälistä täytäntöönpanoa koskevaiksi lainsäädännöksi (Oikeusministeriö, Työryhmämietintö 2007:13). Työryhmässä olivat edustettuina oikeusministeriön lainvalmisteluosasto, oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto, oikeusministeriön kansainvälinen yksikkö, rikosseuraamusvirasto, sosiaali- ja terveysministeriö sekä terveydenhuollon oikeusturvakeskus.

Esitysluonnoksesta pyydettiin lausunnot työryhmässä edustettuina olevien tahojen lisäksi eduskunnan oikeusasiamieheltä, korkeimmalta oikeudelta, korkeimmalta hallinto-oikeudelta, Helsingin hovioikeudelta, Hel-

singin hallinto-oikeudelta, Helsingin, Kuopion, Oulun ja Tampereen kärjäoikeuksilta, Valtakunnansyyttäjänvirastolta, Niuvanniemmen sairaalalta, Vanhan Vaasan sairaalalta, Kansaneläkelaitokselta, Suomen Asianajajaliitolta, Suomen tuomariliitto ry:ltä, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuselta sekä professori Raimo Lahdelta. Lausunnot saatiin 17 taholta.

Lausunnonantajat yleisesti kannattivat hoitoseuraamuksen kansainvälisen täytäntöönpanon mahdollistavan lainsäädännön säätämistä. Lisäksi lausunnoissa puollettiin sitä, että yhteistyön edellyttämät lainmuutokset toteutettaisiin kansallisen järjestelmän perusratkaisuja muuttamatta. Toisaalta eräissä lausunnoissa tuotiin esiin se, että monen muun valtion järjestelmästä poikkeava menettely, jossa päätös tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämiseksi tehdään lääketieteellisin perustein ja erillään rikosasian käsittelystä, saattaa osoittautua ongelmalliseksi kansainvälisen yhteistyön tilanteissa. Osa lausunnonantajista korosti sitä, että hoitoseuraamukseen määrätyn henkilön edun mukais- ta olisi se, että päätös hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämiseksi henkilön kotivaltioon tehtäisiin mahdollisimman pian hoitoonmääräämispäätöksen jälkeen. Lisäksi eräissä lausunnoissa esitettiin menettelyä koskevia täsmennysehdotuksia.

Lausuntokierroksen jälkeen esitystä on tarkistettu ja lausunnoissa esiintyneet seikat on otettu huomioon.

Esityksen lopullinen valmistelu on tehty virkатыönä oikeusministeriössä. Valmistelun aikana on kuultu työryhmämietinnön valmistelleen työryhmän jäseniä.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltavaan esitykseen rikos- ja mielenterveyslain yhteensovittamisesta. Asiaa käsitelleen työryhmän mietintöä on selostettu edellä jaksoissa 2.1 ja 3. Mainitun esityksen antamisajankohdasta ei ole tällä hetkellä tarkkaa tietoa. Ottaen huomioon erityisesti pohjoismaisessa luovuttamis yhteistyössä ilmenneet ongelmat ja vuoden 2008 alussa voimaan tullut uusi pohjoismaainen luovuttamislaki, tässä esityksessä ehdotetut lainmuu-

tokset tulisi pyrkiä saamaan voimaan mahdollisimman pian. Siksi lakiehdotukset ehdotetaan tuleviksi voimaan riippumatta sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltavan esityksen antamisaikataulusta.

Esitys liittyy myös Euroopan unionissa neuvoteltuun tuomittujen siirtoa koskevan

puitepäätökseen. Vaikka esityksellä ei vielä ole tarkoitus saattaa lainsäädäntöä vastamaan puitepäätöksen velvoitteita, ehdotetut ratkaisut on pyritty valitsemaan niin, ettei niitä myöhemmin tarvitse puitepäätöstä täytäntöönpantaessa muuttaa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Laki kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa

1 §. Voimassaolevan pykälän mukaan Suomessa on mahdollista panna täytäntöön vieraan valtion tuomioistuimen määräämä vapaudenmenetystä tarkoittava seuraamus ja menettämisseuraamus. Muutettavalla lailla on aikanaan saatettu voimaan vuoden 1983 yleissopimus, joka yleisperusteluissa selostetun mukaisesti mahdollistaa myös tuomioistuimen määräämän, vapaudenmenetyksen käsittävän hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämisen tuomitun henkilön kansalaisuusvaltioon. Lain perusteluista ei tältä osin ilmene, että lainsäätäjän tarkoitus olisi tuolloin ollut rajoittaa Suomeen tulevien täytäntöönpanopyyntöjen soveltamisala vankeusrangaistuksiin (HE 81/1986 vp). Siten 1 §:ää ei Suomeen tulevien pyyntöjen osalta olisi välttämätöntä tässä yhteydessä muuttaa. Selvyyden vuoksi pykälään kuitenkin lisättäisiin uusi momentti, jonka mukaan Suomessa voitaisiin panna täytäntöön myös vieraassa valtiossa rangaistukseen tuomitsematta jätetylle määrätty tahdosta riippumattoman psykiatrinen sairaalahoito. Tällaisesta hoidosta käytettäisiin laissa ilmaisua hoitoseuraamus. Momentissa olisi lisäksi viittaus mielenterveyslakiin täytäntöönpanolain ohella sovellettavana säännöstönä.

Kun kyse on Suomesta lähtevistä täytäntöönpanopyynnöistä, niin voimassa oleva pykälä mahdollistaa vain Suomen tuomioistuimen tuomitseman vankeusrangaistuksen ja menettämisseuraamuksen jättämisen täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa. Jotta lakia voitaisiin soveltaa myös Suomessa määrättyjen hoitoseuraamusten kansainväliseen täytäntöönpanoon, niin uudessa 2 momentissa todettaisiin edelleen, että lain mukaan myös Suomessa rikoksen seurauksena määrätty hoitoseuraamus voitaisiin jättää täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa. Lain tar-

koittamana hoitoseuraamuksena kyseeseen tulisi mielenterveyslain 4 luvussa säännelty rangaistuksen tuomitsematta jätetylle määrätty tahdosta riippumaton psykiatrinen sairaalahoito. Rajaus sairaalahoitoon sulkeisi pois sairaalan ulkopuolella annettavan avohoidon. Tällaista hoitoa ei ole pidettävä vuoden 1983 yleissopimuksessa tarkoitettuna vapaudenmenetyksen käsittävänä toimenpiteenä. Estettä ei luonnollisesti olisi sille, että hoitoseuraamuksen täytäntöönpanovaiheessa henkilöllä olisi mahdollisuus päästä avohoitoon, jos sellainen olisi kansallisen lain mukaan mahdollista. Vuoden 1983 yleissopimusta vastaavasti täytäntöönpanolaissa edellytetään, että seuraamuksen täytäntöönpano määräytyy täytäntöönpanovaltion lain mukaan. Tämä olisi lähtökohta myös hoitoseuraamuksen täytäntöönpanossa ja mielenterveyslakiin ehdotetuissa uusissa säännöksissä.

Voimassa olevan mielenterveyslain mukaan rikosperusteisissa hoitoonmääräämistilanteissa henkilö voidaan määrätä tahdosta riippumattomaan hoitoon aikaisintaan siinä vaiheessa kun häntä syytetään rikoksesta. Täytäntöönpanolain perusteella kuitenkin olisi mahdollista pyytää vain sellaisen Suomessa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa, jota on edeltänyt tuomioistuimen lainvoimainen tuomio, jossa henkilön on todettu tehneen rikoksen, mutta hänet on jätetty syyntakeettomana rangaistukseen tuomitsematta. Kuten yleisperusteluissa on todettu, tarkoituksenmukaista on rajata täytäntöönpanolakiin ehdotettujen säännösten soveltamisala kansainvälisten velvoitteiden mukaisiin tilanteisiin. Sen vuoksi kansainvälisessä yhteistyössä hoitoseuraamuksella tarkoitettaisiin rangaistukseen tuomitsematta jätetylle määrättyä hoitoseuraamusta. Tällaista hoitoa olisi pidettävä vuoden 1983 yleissopimuksessa tarkoitettuna rikoksen johdosta määrättyinä vapaudenmenetyksen käsittävänä toimenpiteenä. Jotta yhteistyö olisi mahdollista järjestelmiltään erilaisten valtioiden välillä, pykälään ei myöskään ehdoteta otettavaksi säännöstä, jonka mukaan edellytyksenä täytän-

töönpanon siirtämiselle tulisi olla, että henkilö on todettu syntyakeettomaksi. Vaikka useimmissa kansainvälisen vertailun kohteena olevissa valtioissa hoitoseuraamus määrätään syntyakeettomaksi todetulle henkilölle, valtioiden järjestelmissä on kuitenkin eroja syntyakeisuuden määrittelyn suhteen. Esimerkiksi Ruotsin lainsäädännössä ei ole syntyakeisuuden määritelmää. Yhteinen piirre järjestelmissä sitä vastoin näyttäisi olevan se, että hoitoseuraamus voidaan määrätä henkilölle, jota hänen mielentilansa vuoksi ei voida tuomita rangaistukseen. Pykälän rajoittaminen rangaistukseen tuomitsematta jätetyille henkilöille kattaisi tällaiset tilanteet.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi myös viittaussäännös, jonka mukaan menettelystä hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämisestä säädettäisiin lisäksi mielenterveyslaissa. Säännökset ehdotetaan sijoitettaviksi mielenterveyslakiin ehdotettavaan uuteen 4 b lukuun.

5 §. Voimassa olevan pykälän mukaan vieraassa valtiossa määrätyn seuraamuksen täytäntöönpanosta Suomessa päättää oikeusministeriö.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi momentti, jonka mukaan, kun kyse on vieraassa valtiossa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanosta Suomessa, oikeusministeriön olisi ennen asian ratkaisemista pyydettävä Terveystieteiden tutkimuskeskuksen lausunto. On perusteltua, että Terveystieteiden tutkimuskeskus, jolla on tarvittava lääketieteellinen asiantuntemus tahdosta riippumattomaan sairaalahoitoon liittyvistä kysymyksistä, antaisi lausunnon siitä, voidaanko hoito Suomessa järjestää. Pykälässä todettaisiin edelleen, että jos Terveystieteiden tutkimuskeskus katsoo, ettei hoitoseuraamuksen täytäntöönpano Suomessa ole perusteltua hoidon tarkoituksen saavuttamiseksi, hoitoseuraamusta ei olisi mahdollista panna Suomessa täytäntöön.

Terveystieteiden tutkimuskeskuksen kielteinen lausunto sulkisi pois ainoastaan mahdollisuuden panna seuraamus täytäntöön Suomessa tahdosta riippumattomana sairaalahoitona eli vapaudenmenetyksen käsittävänä toimenpiteenä. Tällaisessa tilanteessa käsitellä toisaalta saattaisi olla tilanne, jossa olisi perusteltua ohjata henkilö avohoitoon. Edellä

selostetun mukaisesti avohoitoa ei kuitenkaan ole pidettävä täytäntöönpanolain eikä vuoden 1983 yleissopimuksen tarkoittamana, vapaudenmenetyksen käsittävänä toimenpiteenä. Jos Terveystieteiden tutkimuskeskus lausunnossaan katsoisi, että edellytykset avohoitoon olisivat olemassa, seuraamuksen täytäntöönpanoa pyytäneelle valtiolle olisi asianmukaista antaa tieto siitä, että hoitoseuraamusta ei ole Suomessa mahdollista panna täytäntöön tahdosta riippumattomana sairaalahoitona, mutta hoitoon määrättyä henkilöllä olisi mahdollisuus saada Suomessa mielenterveyshoitoa avohoitoon. Asianomaisen vieraan valtion viranomaisen harkinnassa olisi tällöin, jatketaanko henkilön sairaalahoitoa kyseisessä hoitoseuraamuksen määränneessä valtiossa vai vapautetaanko henkilö ja annetaan hänelle mahdollisuus vapaaehtoisesti saapua Suomeen ja saada täällä avohoitoa. Jos henkilö vapautetaan, menettely avohoitoon ohjaamiseksi ei enää perustuisi täytäntöönpanolakiin eikä vuoden 1983 yleissopimukseen. Tämän vuoksi lakiin ei myöskään ehdoteta otettavaksi säännöstä tällaisesta tilanteesta.

7 §. Pykälässä säädetään täytäntöönpanon jatkamisesta. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että oikeusministeriö voisi päättää ainoastaan muun vapaudenmenetyksen kuin hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisesta vankeusrangaistuksena.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin voimassa olevaa pykälää vastaavalla tavalla menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisesta. Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tilanteista, joissa vieraassa valtiossa määrätty hoitoseuraamus on päätetty panna täytäntöön Suomessa. Tällöin oikeusministeriön tulisi päätöksessään määrätä hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa jatkettavaksi Terveystieteiden tutkimuskeskuksen lausunnon mukaisesti Suomessa tahdosta riippumattomana psykiatrisena sairaalahoitona. Jäljempänä selostetun mukaisesti Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tulisi jo lausunnossaan tehdä selkoa siitä, miten hoito Suomessa järjestetään ja missä vaiheessa tehdään arvio hoidon jatkamisesta. Menettelysäännökset tältä osin olisivat ehdotettavassa mielenterveyslain 4 b luvussa. Terveystieteiden tutkimuskeskus myös huolehtisi

oikeusministeriön päätöksen täytäntöönpanosta noudattaen mielenterveyslain säännöksiä.

8 §. Pykälässä säädetään seuraamuksen muuntamista koskevan vaatimuksen tekemisestä. Pykälää ehdotetaan tarkistettavaksi niin, että Helsingin käräjäoikeudelle osoitettava vaatimus seuraamuksen muuntamisesta voisi menettämisseuraamuksen lisäksi koskea ainoastaan muun vapaudenmenettämistä tarkoittavan seuraamuksen kuin hoitoseuraamuksen muuntamisesta.

9 §. Pykälä sisältää säännöksen muuttamismenettelystä tuomioistuimessa. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan tarkistettavaksi vastaavalla tavoin kuin 7 ja 8 §:n 1 momenttia. Siten tuomioistuimessa tapahtuva vapaudenmenetystä tarkoittavan seuraamuksen muuntaminen vankeudeksi voisi koskea ainoastaan muita vapaudenmenetyksen käsittäviä seuraamuksia kuin hoitoseuraamuksia. Yleisperusteluissa esitetyin perustein hoitoseuraamusta ei Suomessa muunnettaisi, vaan sen täytäntöönpanoa jatkettaisiin Suomessa tahdosta riippumattomana sairaalahoitona.

3 luvun otsikko. Voimassaolevassa laissa luvun otsikko on rajattu vankeusrangaistusten täytäntöönpanoon vieraassa valtiossa. Koska ehdotettujen muutosten seurauksena luvussa säänneltäisiin myös hoitoseuraamusten jättämistä täytäntöön pantavaksi vieraaseen valtioon, luvun otsikkoa esitetään muutettavaksi niin, että sana vankeusrangaistus korvattaisiin sanalla seuraamus.

19 §. Pykälässä säädetään Suomessa määrätyn seuraamuksen jättämisestä täytäntöön pantavaksi vieraassa valtiossa. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jonka mukaan Suomessa määrätty hoitoseuraamus voitaisiin 1 ja 2 momentissa säädetyin edellytyksin jättää täytäntöön pantavaksi siihen valtioon, jonka kansalainen henkilö on tai jossa hänellä on kotipaikka. Viittaus 1 ja 2 momentin mukaisesti edellytyksiin merkitsisi muun ohella sitä, että hoitoseuraamukseen määrätyn henkilön suostumus olisi edellytyksenä täytäntöönpanon siirtämiselle lukuunottamatta 2 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuja pako- ja käännystilanteita. Vankeusrangaistuksia vastaavasti näissäkin tilanteissa Suomen kansalaista ei olisi sallittua

esittää siirrettäväksi vastoin suostumustaan vieraaseen valtioon.

21 §. Voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaan Suomessa tuomitun seuraamuksen jättämisestä täytäntöön pantavaksi vieraassa valtiossa päättää oikeusministeriö. Jotta säännös kattaisi myös hoitoseuraamuksen, joka Suomen järjestelmässä ei sisälly rikosasiassa annettavaan tuomioon, vaan se määrätään erillisessä menettelyssä, sana tuomittu ehdotetaan muutettavaksi sanaksi määrätty. Lisäksi momenttiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan tilanteissa, joissa pyydetään Suomessa määrättyä hoitoseuraamusta jätettäväksi täytäntöön pantavaksi vieraaseen valtioon, oikeusministeriö tekisi päätöksensä Terveystieteiden tutkimuskeskuksen esityksestä. Menettelysäännökset esityksen tekemistä edeltävästä vaiheesta sisältyisivät jäljempänä selostettuun mielenterveyslain 4 lukuun.

Harkitessaan hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämistä vieraaseen valtioon oikeusministeriön tulisi ottaa huomioon vieraan valtion lainsäädäntö ja käytäntö. Lakivaliokunta on vuoden 1983 yleissopimuksen hyväksymiseen ja voimaansaattamiseen liittyvässä mietinnössään 2/2001vp (HE 1/2001vp) kiinnittänyt näihin seikkoihin huomiota vankeusrangaistusten osalta ja katsonut, että päätöksenteossa on noudatettava kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia ja perustuslakia, jonka 9 §:n 4 momentin mukaan ulkomaalaista ei saa karkottaa, luovuttaa tai palauttaa, jos häntä tämän vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Perustuslaista ja kansainvälisistä ihmisoikeusvelvoitteista johtuvat vaatimukset on otettava huomioon myös hoitoseuraamusten kansainvälistä täytäntöönpanoa koskevassa päätöksenteossa.

22 §. Pykälän sanamuotoa ehdotetaan muutettavaksi siten, että sana tuomittu korvattaisiin sanalla määrätty. Edellä selostettua 21 §:ään ehdotettua muutosta vastaavasti ehdotuksen tarkoituksena on se, että säännös soveltuisi vankeusrangaistuksen lisäksi hoitoseuraamukseen, joka Suomen järjestelmässä määrätään rikosoikeudellisen menettelyn jälkeen. Lisäksi pykälää on tarkennettu kielellisesti.

23 b §. Voimassaolevan pykälän mukaan niissä tilanteissa, joissa kyse on ilman tuomitun suostumusta tapahtuvasta vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon siirtämisestä Suomesta vieraaseen valtioon tai vieraasta valtiosta Suomeen, tuomittua avustamaan asian käsittelyssä on määrättävä asianajaja. Avustaja voidaan jättää määräämättä vain jos määrääminen olisi ilmeisen tarpeetonta.

Avustajan määräämisvelvollisuus ehdotetaan ulotettavaksi myös niihin tilanteisiin, joissa kyse on hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon järjestämisestä Suomessa tai sen esittämisestä järjestettäväksi vieraassa valtiossa. Tuomitun oikeusturva näissä tapauksissa edellyttäisi sitä, että henkilölle määrätään avustaja. Kuten muissakin henkilön suostumuksesta riippumattoman siirtämisen sallivissa tilanteissa, avustajaksi tulisi määrätä asianajaja. Tapausten harvalukuisuuden ja erityistä asiantuntemusta vaativan luonteen vuoksi esityksessä ei ehdoteta, että muista täytäntöönpanolain tarkoittamista tilanteista poiketen avustajana voisi toimia myös muu kuin asianajaja. Täytäntöönpanolain lisäksi ehdotettu ratkaisu vastaisi rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain (456/1970) 24 §:n säännöstä, joka niin ikään edellyttää asianajajan määräämistä luovutettavaksi pyydetyn avustajaksi.

Avustaja olisi määrättävä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa siirtomenettelyä. Jos kyse on tilanteista, joissa hoitoon määrätty henkilö on Suomessa, avustaja tulisi määrätä jo siinä vaiheessa, kun henkilö ilmaisee hakukautensa siirtoon tai kun hänelle muuten ilmoitetaan mahdollisuudesta täytäntöönpanon siirtoon. Terveystieteiden oikeusturvakeskukseen tulisi siten jo menettelyn alkuvaiheessa olla yhteydessä oikeusministeriön avustajan määräämiseksi. Myös niissä tilanteissa, joissa kyse on vieraasta valtiosta Suomeen siirrettäväksi esitetyistä henkilöistä, avustajan määrääminen on oikeusturvasyistä perusteltua. Voimassaolevan lain mukaan avustaja määrätään myös esitettäessä vankeusrangaistukseen tuomittuja henkilöitä heidän suostumuksestaan riippumatta vieraasta valtiosta Suomeen.

Hoitoseuraamukseen määrätyn henkilön kohdalla velvollisuutta määrätä avustaja ei ehdoteta rajoitettavaksi vastoin henkilön

suostumusta tapahtuviin siirtämissiin. Hoitoseuraamukseen määrättyyn henkilöön ei myöskään sovellettaisi voimassa olevassa laissa säädettyä mahdollisuutta olla määräämättä avustaja tilanteessa, jossa se olisi ilmeisen tarpeetonta. Perusteena on se, että hoitoon määrätty henkilö ei välttämättä sairautensa vuoksi pysty itse ajamaan asiaansa terveen ihmisen tavoin. Avustajan määräämistarvetta toisaalta voisi vähentää se, että henkilölle olisi holhoustoimesta annetun lain (1999/442) nojalla määrätty edunvalvoja. Toisaalta edunvalvoja usein määrätään henkilön taloudellisten asioiden hoitoa varten eikä edunvalvojalla läheskään aina ole juridista koulutusta. Avustajan läsnäolo olisi erityisen tärkeää myös selvitettyä hoitoon määrätyn henkilön suostumusta täytäntöönpanon siirtoon. Siirtämis tilanteissa avustajan määräämisvelvollisuuden ulottamista poikkeuksesta hoitoseuraamukseen määrättylle olisi perusteltua myös siksi, että kyse on sairaalahoitossa olevista henkilöistä, eikä sairaalahoitokunnalla ammattinsa puolesta ole samantyyppistä oikeudellista asiantuntemusta selostaa siirrettäväksi esitettävälle henkilölle siirtämisen oikeusvaikutuksia kuin vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon siirtämisestä vastaavalla rikosseuraamusviraston henkilöstöllä. Siten avustajan määrääminen kaikissa hoitoseuraamuksen siirtotilanteissa olisi perusteltua.

24 §. Pykälässä säädetään muutoksenhakumahdollisuudesta niissä tilanteissa, joissa vapaudenmenetystä tarkoittavan seuraamuksen täytäntöönpano esitetään siirrettäväksi vieraaseen valtioon ilman tuomitun suostumusta ja päinvastoin, kun kyse on ilman tuomitun suostumusta tapahtuvan täytäntöönpanon järjestämisestä vieraan valtion pyynnöstä Suomessa. Säännökseen ehdotetaan tehtäväksi lisäys, jonka mukaan oikeusministeriön siirtopäätöksestä kaikissa hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtoa koskeissa tilanteissa olisi sallittua hakea muutosta valittamalla Helsingin hallinto-oikeuteen. Lisäys toteutettaisiin viittaamalla täytäntöönpanolain 5 §:n 2 momentin ja 21 §:n 2 momentin säännöksiin.

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi ilman aiheutonta viivytyksiä lain mukaan

toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiin ja velvollisuuksiin koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Säännöksestä johtuen muutoksenhakumahdollisuus on voimassa olevassa laissa ulotettu päätöksiin, joissa kyse on ilman tuomitun henkilön suostumusta tapahtuvasta vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon siirtämisestä vieraasta valtiosta Suomeen ja Suomesta vieraaseen valtioon. Oikeusturvasyistä muutoksenhaku tulee sallia myös hoitoseuraamusten täytäntöönpanon siirtämistä koskeviin oikeusministeriön päätöksiin.

Ehdotetuista lisäyksistä toisaalta seuraisi se, että valitusmahdollisuus voisi kohdistua oikeusministeriön päätökseen myös niissä tapauksissa, joissa henkilö on suostunut siihen, että vieraassa valtiossa määrätty hoito järjestetään Suomessa tai Suomessa määrätty hoito jätetään järjestettäväksi vieraassa valtiossa. Muutoksenhakuoikeus ehdotetaan ulotettavaksi näihin tilanteisiin, koska tällöinkin itse hoitoseuraamus on määrätty henkilön tahdosta riippumatta. Toisaalta muutoksenhakumahdollisuuden sulkemista pois näissä tilanteissa voitaisiin perustella sillä, että sitä ei ole ulotettu vankeusrangaistukseen tuomituihin henkilöihin, joiden suostumusta myöskään ei edellytetä itse seuraamuksen määrittämiseen. Avustajan määräämiseen liittyvien näkökohtien lisäksi laajaa muutoksenhakumahdollisuutta kuitenkin puoltavat ennen muuta täytäntöönpanolain säätämisen jälkeen voimaantulleet perustuslaki ja Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet.

Muutoksenhaun kohteena voisi olla hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämistä koskeva päätös kokonaisuudessaan, riippumatta siitä, onko päätös kielteinen vai myönteinen. Muutoksenhaun sallimista kielteisiin päätöksiin voidaan perustella sillä, että useimmiten tällöin olisi kyse tilanteesta, jossa henkilö itse olisi halunnut täytäntöönpanon siirtoa. Tarve ulottaa muutoksenhakuoikeus myönteisiin siirtopäätöksiin olisi vähäisempi. Kuitenkin tällaisiakin tilanteita saattaa esiintyä, erityisesti jos henkilö on päätetty siirtää hänen suostumuksestaan riippumatta tai, jos muutoksenhaun perusteena on se, mi-

ten hoito täytäntöönpanovaltiossa tultaisiin järjestämään.

1.2 Mielenterveyslaki

4 b luku. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi luku hoitoseuraamusten kansainvälisestä täytäntöönpanosta.

22 1 §. Pykälässä olisi säännös hoitoseuraamusten kansainväliseen täytäntöönpanoon soveltuvista laeista. Täytäntöönpanolain 1 §:n 2 momentin säännöstä vastaavasti hoitoseuraamuksella tarkoitettaisiin rangaistukseen tuomitsematta jätetylle määrättyä tahdosta riippumatonta psykiatrista sairaalahoidtoa. Pykälän mukaan hoitoseuraamusten kansainväliseen täytäntöönpanoon sovellettaisiin täytäntöönpanolain lisäksi mielenterveyslain säännöksiä.

22 m §. Pykälässä säädettäisiin menettelystä, jota noudatetaan, kun oikeusministeriö on pyytänyt Terveystieteiden tutkimuskeskuksesta lausuntoa vieraassa valtiossa rikoksen tehneelle määrätyn tahdosta riippumattoman psykiatrisen sairaalahoidon täytäntöönpanosta Suomessa.

Ehdotetun pykälän 1 momentissa Terveystieteiden tutkimuskeskukselle asetettaisiin velvollisuus antaa lausunto siitä, onko vieraassa valtiossa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtäminen Suomeen perusteltua hoidon tarkoituksen saavuttamiseksi. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tulisi asiaa arvioidessaan ennen muuta pohtia sitä, täyttyisivätkö käsillä olevassa tapauksessa Suomen lain mukaisen tahdosta riippumattoman sairaalahoidon edellytykset. Terveystieteiden tutkimuskeskukselle kuitenkin jätettäisiin harkintaa antaa myönteinen lausunto siirtoesityksestä myös tilanteessa, jossa Suomen lain mukaisia hoitoon määräämisen edellytyksiä joko ei voida arvioida puutteellisen selvityksen vuoksi tai jossa tapaus ei ylitä Suomen laissa säädettyä kynnystä tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämiseen. Siirtämisen terveydenhuollollisia päämääriä ja henkilön sosiaalista kuntoutumista voitaisiin edistää parhaiten mahdollistamalla laaja-alainen yhteistyö hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämiseksi henkilön kansalaisuus- tai asuinvaltion, jonka kieltä hoitoseuraamukseen mää-

rätty ymmärtää ja johon hänellä on perhe- tai muut sosiaaliset siteet. Sallimalla puhtaasti kansallisia hoitoon määräämisen edellytyksiä laaja-alaisempi yhteistyö myös luovuttamistapauksissa voitaisiin välttyä tilanteilta, joissa Suomen kansalaiselle vieraassa valtiossa määrätty hoitoseuraamus jouduttaisiin järjestelmien erojen ja hoitoseuraamusten kansainvälisen täytäntöönpanon mahdollistavien säännösten puuttumisen vuoksi Suomessa panemaan täytäntöön vankeutena.

Terveysturvakeskuksen oikusturvakeskuksen olisi lausunnossaan otettava kantaa myös siihen, miten hoito Suomessa tulaisiin järjestämään. Tältä osin lausunnosta tulisi ilmetä ensinnäkin, että hoitoon määrätty henkilö on tarkoitus sijoittaa valtion mielisairaalaan. Toiseksi lausunnosta olisi käytävä ilmi, missä vaiheessa viimeistään arvioidaan tarvetta hoidon jatkamiseen tai sen lopettamiseen. Jäljempänä selostetun mukaisesti jatkohoidon tarpeen arviointi tehtäisiin mielenterveyslain mukaisten, kansallisia tapauksia vastaavien edellytysten mukaisesti. Hoitoon määrätyn henkilön etujen mukaista olisi saada selvitystä myös näistä seikoista. Se, miten hoito Suomessa järjestetään, olisi merkityksellinen siirtoesityksen harkintaan vaikuttava tieto myös sen valtion viranomaisille, jossa hoitoseuraamus oli määrätty.

Niissä tilanteissa, joissa oikeusministeriöltä saadut asiakirjat ovat puutteellisia sen arvioimiseksi, vastaako hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtäminen Suomeen hoidon tarkoitusta, Terveysturvakeskuksen tulisi ilmoittaa oikeusministeriölle, miltä osin asiakirjat ovat puutteellisia ja pyytää tarvitsemansa lisäselvitys oikeusministeriön välityksellä. Tästä ei kuitenkaan ehdoteta otettaviksi laintasoisia säännöksiä. Tarvittaessa menettelytapaa koskevista tarkemmista ohjeista voitaisiin säätää sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella mielenterveyslain 34 §:n 2 momentin mukaisen valtuutussäännöksen nojalla. Oikeusministeriön roolista yhteydenpitoviranomaisena suhteessa vieraaseen valtioon säädettäisiin jäljempänä selostetussa 22 s §:ssä.

22 n §. Pykälässä säädettäisiin hoitoon määrätyn henkilön sijoittamisesta. Ehdotuksen mukaan Terveysturvakeskuksen olisi määrättävä henkilö sijoitetta-

vaksi valtion mielisairaalaan. Sijoituspäätökseen ei voisi hakea muutosta valittamalla. Muutoksenhakumahdollisuuden ulottaminen sijoituspäätökseen ei olisi välttämätöntä siitä syystä, että henkilöllä jo on ollut oikeus hakea muutosta täytäntöönpanon siirtoa koskevaan päätökseen kokonaisuudessaan, mukaan lukien se, miten hoito Suomessa järjestetään.

Suomessa tahdosta riippumatonta sairaalahoitoa on mahdollista antaa myös kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) mukaisena laitoshoidona. Laissa kuitenkin mahdollistettaisiin vain mielisairaalaan annettava psykiatrinen sairaalahoido, koska yleisperusteluissa selostetun mukaisesti tarkoituksena on, että seuraamuksen täytäntöönpanoa jatkettaisiin täytäntöönpanolain 1 pykälässä määriteltynä hoitoseuraamuksena ja sellaisena rikoksen johdosta määrättyinä vapaudenmenetyksen käsittävänä toimenpiteenä, johon henkilö on pyynnön esittäneessä valtiossa tuomittu.

22 o §. Pykälässä säädettäisiin tahdosta riippumattoman hoidon pituudesta. Pykälän 1 momentin mukaan vieraassa valtiossa hoitoseuraamukseen määrättyä henkilöä saatettiin pitää Suomessa tahdosta riippumattomassa hoidossa enintään kuusi kuukautta. Ennen tämän ajan päättymistä tarkkailulausunnon avulla olisi selvitettävä, ovatko edellytykset hoitoon määräämiseen tahdosta riippumatta edelleen olemassa. Hoidon jatkaminen tai sen lopettaminen ratkaistaisiin noudattaen kansallisia menettelysäännöksiä, joita noudatetaan syntykeettomana rangaistukseen tuomitsematta jätetyn ja tahdosta riippumattomaan hoitoon määrätyn henkilön jatkohoidon tarpeen arviointiin. Näin ollen, jos henkilön ei enää katsottaisi olevan tahdosta riippumattoman hoidon tarpeessa, hänet olisi poistettava sairaalasta sitä halutessaan. Jos tarkkailulausunnon perusteella olisi ilmeistä, että henkilö on edelleen tahdosta riippumattoman hoidon tarpeessa, valtion mielisairaalan ylilääkäri päättäisi hoidon jatkamisesta. Kuten kansallisestikin, hoidon jatkamista koskeva päätös olisi alistettava hallinto-oikeuden ratkaistavaksi.

Pykälän 2 momentin mukaan vieraassa valtiossa hoitoseuraamukseen määrättyä henkilöä ei kuitenkaan saisi Suomessa pitää hoidossa asianomaisessa vieraassa valtiossa

määrättyä hoitoseuraamuksen kokonaiskesto pidempään. Tuomittujen siirtämistä koskeissa kansainvälisissä velvoitteissa poikkeuksetta edellytetään, että siirrettävä seuraamus ei saa pituudeltaan ylittää tuomiovaltiossa määrättyä seuraamusta. Vastaavanlainen säännös sisältyy myös täytäntöönpanolain 7 ja 9 §:ään. Tilanne on luonnollisesti toinen, jos henkilö on vieraassa valtiossa tuomittu hoitoseuraamukseen määräämättömäksi ajaksi. Tällöin jatkohoidon tarpeen arvioiminen määräytyisi noudattaen soveltuvin osin mielenterveyslaissa säädettyjä määräaikoja.

Vastaavista syistä vapautumisaikaa laskettaessa olisi vähennyksenä otettava huomioon aika, jonka hoitoon määrätty henkilö on täytäntöönpanon siirtämisen perusteena olleen rikoksen johdosta jo ollut vapautensa menettäneenä. Vähentämissäännöksen kirjaaminen mielenterveyslain 4 b lukuun on perusteltua ennen muuta siksi, että vastaavaa vähentämistä ei tapahdu puhtaasti kansallisissa hoitoonmääräämistilanteissa. Jos epäselvyyttä on vapaudenmenetysajoista vieraassa valtiossa, Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tulisi oikeusministeriön välityksellä pyytää lisäselvitystä asianomaiselta vieraalta valtiolta.

22 p §. Pykälässä olisi säännökset sovellettaviksi tilanteisiin, joissa olisi perusteet esittää Suomessa määrättyä hoitoseuraamusta täytäntöönpanotavaksi vieraassa valtiossa. Tilanteissa, joissa Suomessa hoitoseuraamukseen määrätty henkilö on vieraan valtion kansalainen tai hänellä on siellä kotipaikka, Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tulisi yhteistyössä oikeusministeriön kanssa selvittää, onko täytäntöönpanon siirtäminen asianomaiseen vieraaseen valtioon mahdollista Suomen ja asianomaisen vieraan valtion kanssa tehdyn sopimuksen perusteella. Siirtomahdollisuuden rajaaminen vieraan valtion kansalaisiin tai henkilöihin, joilla on siellä kotipaikka, vastaisi Suomen vuoden 1983 yleissopimukseen liittyessään antamaa selitystä, jonka mukaan se tarkoittaa sopimusta sovellettaessa kansalaisella täytäntöönpanovaltion kansalaisia sekä sellaisia ulkomaalaisia, joilla on kotipaikka täytäntöönpanovaltiossa.

Jos mahdollisuudet hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämiseen ovat olemassa, Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tulisi 2 momentin mukaan viipymättä ilmoittaa siirtomahdollisuudesta henkilön hoidosta vastaavalle terveystieteiden tutkimuskeskukselle. Hoitoon määrättylle henkilölle tulisi jo menettelyn alkuvaiheessa määrätä avustaja. Avustajan määräämisvelvollisuudesta säädettäisiin täytäntöönpanolain 23 b §:ssä. Siitä ei olisi tarpeen ottaa erillistä säännöstä mielen-terveyslakiin 22 l §:n sisältyvän yleisen viittaussäännöksi lisäksi.

Terveystieteiden tutkimuskeskukselle tehtävän ilmoituksen lisäksi hoitoonmääräämispäätös olisi 2 momentin mukaan alistettava Helsingin hallinto-oikeuden vahvistettavaksi. Vahvistamismenettelyn tarpeellisuutta kansainvälisissä täytäntöönpanotilanteissa on selostettu yleisperusteluissa. Tällöin kansallisista tilanteista poiketen hallinto-oikeuden vahvistettavaksi ei toimitettaisi päätöstä hoidon jatkamisesta, vaan rangaistukseen tuomitsematta jätetylle Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tekemä ensi vaiheen hoitoonmääräämispäätös. Lisäksi vahvistamisasioiden käsittely keskitettäisiin Helsingin hallinto-oikeudelle. Muutoin asian käsittelyssä noudatettaisiin hoidon jatkamista koskevan mielenterveyslain 17 §:n 2 momentin säännöksiä. Helsingin hallinto-oikeuden olisi liitettävä päätökseensä selostus rikosasian ratkaisseen tuomioistuimen lainvoimaisesta tuomiosta. Tätä varten Helsingin hallinto-oikeudelle olisi toimitettava hoitoonmääräämispäätöksen lisäksi selvitys rikosasian ratkaisseen tuomioistuimen tuomiosta. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen velvollisuus tarvittavien asiakirjojen toimittamiseen Helsingin hallinto-oikeudelle ei edellytä lain- tasoista säännöstä, vaan menettelyllisenä säännöksenä myös siitä voitaisiin säätää sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella.

22 q §. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin menettelystä hoitoon määrätyn henkilön suostumuksen hankkimiseksi. Säännös tulisi sovellettavaksi lähinnä silloin kun hoitoon määrätty henkilö on Suomessa. Jos henkilö on vieraassa valtiossa ja häntä esitetään siirrettäväksi Suomeen, suostumuksen hankkiminen on asianomaisen vieraan valtion toimivaltaisten viranomaisten tehtävä. Pykälän

2 momentin mukaan hoitoon määrätyn henkilön suostumus hoitoseuraamuksen jättämiseen täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa voitaisiin antaa hoidosta vastaavan terveydenhuollon toimintayksikön johtavalle lääkärille. Lääkärin lisäksi henkilölle määrätyn avustajan olisi oltava läsnä suostumusta annettaessa. Lisäksi tilanteessa, jossa henkilölle on määrätty edunvalvoja, tämän tulisi olla läsnä suostumusta annettaessa.

Suostumuksen vastaanottavan virkamiehen olisi varmistuttava siitä, että suostumuksen antaja ymmärtää suostumuksensa merkityksen. Sen ratkaiseminen, ymmärtääkö henkilö suostumuksensa merkityksen, olisi ennen muuta suostumuksen vastaanottavan lääkärin asiantuntemuksen varassa. Jos henkilön tila on selvästi sellainen, ettei hän pysty ymmärtämään suostumuksensa merkitystä, ei henkilölle tulisi esittää siirrettäväksi suostumusta edellyttävässä tilanteessa. Tästä syystä riittävää ei myöskään olisi, että suostumuksen voisi antaa edunvalvoja tilanteessa, jossa sellainen on määrätty.

Pykälän 3 momentin mukaan toimituksesta, jossa suostumus on annettu, olisi laadittava pöytäkirja, joka olisi toimitettava terveydenhuollon oikeusturvakeskukselle ja oikeusministeriölle.

22 r §. Pykälässä säädettäisiin menettelystä esitettäessä oikeusministeriölle Suomessa määrätyn hoitoseuraamuksen jättämistä täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa. Terveystieteiden oikeusturvakeskuksen asiana olisi ensin hoitoseuraamukseen määrättyä henkilöä hoitavalta terveydenhuollon toimintayksiköltä saamansa selvityksen perusteella arvioida se, onko hoitoseuraamuksen jättäminen täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa perusteltua hoidon tarkoituksen saavuttamiseksi. Arviointiin vaikuttaisivat ennen muuta hoitoon määrätyn henkilön oma halukkuus siirtoon ja se, onko siirtämiselle terveydenhuollollisia perusteita henkilön hoitoa ja kuntoutumista ajatellen. Harkintaan tältä osin vaikuttaisi osaltaan, miten hoito täytäntöönpanovaltiossa tulisi järjestämään. Tarvittaessa Terveystieteiden oikeusturvakeskuksen tulisi oikeusministeriön välityksellä pyytää selvitystä hoidon järjestämiseen liittyvistä olosuhteista ja hoidon tarpeen uudelleen arvioimisesta noudatettavasta menet-

telistä asianomaisessa vieraassa valtiossa. Myös tästä menettelystä voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä 34 §:n 2 momentissa tarkoitettua sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella.

Jos Terveystieteiden oikeusturvakeskus katsoo, että perusteet hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämiselle ovat olemassa, sen olisi tehtävä esitys siirtämisestä oikeusministeriölle.

Terveystieteiden oikeusturvakeskuksen tulisi toimittaa oikeusministeriölle selvitys siitä, että hoitoon määrätty henkilö on asianomaisen vieraan valtion kansalainen tai että hänellä on siellä kotipaikka. Yleisperusteissa selostetun mukaisesti vuoden 1983 yleissopimus mahdollistaa vain sellaisen seuraamuksen täytäntöönpanon siirtämisen, jonka on määrännyt tuomioistuimien. Lisäksi mainitun sopimuksen perusteella tehtäviin täytäntöönpanon siirtopyyntöihin tarvitaan selvitys seuraamukseen määräämistä edeltäneestä rikoksesta. Pykälässä tämän vuoksi edellytettäisiin, että oikeusministeriölle olisi toimitettava jäljennös hallinto-oikeuden hoitoon määräämistä koskevasta vahvistuspäätöksestä, jossa olisi liitteenä myös selostus rikosasiassa annetusta tuomiosta. Muuten siirtämisen edellytykset arvioitaisiin täytäntöönpanolain ja kansainvälisten sopimusvelvoitteiden mukaan. Näiden edellytysten arviointi kuuluisi viime kädessä oikeusministeriölle. Kuten edellä täytäntöönpanolain perusteluita koskevassa jaksossa on todettu, harkittaessa sitä, tulisiko hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa esittää siirrettäväksi vieraaseen valtioon, tulisi ottaa huomioon myös vastaanottavan valtion sairaalaolosuhteet sekä hoitoseuraamusten täytäntöönpanoa koskeva lainsäädäntö ja käytäntö. Jos Terveystieteiden oikeusturvakeskuksen tai oikeusministeriön tiedossa on seikkoja, joiden perusteella on syytä epäillä, ettei hoitoseuraamukseen määrätty saisi vastaanottavassa valtiossa asianmukaista hoitoa, ei siirtämistä tulisi esittää. Näin tulisi menetellä myös jos olisi aiheutta epäillä, että henkilö vastaanottavassa valtiossa joutuisi olosuhteisiin, joihin luovuttaminen perustuslain 9 §:n 4 momentin on kielletty.

22 s §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi yhteydenpitösäännös, jonka mukaan hoitoseu-

raamusten kansainväliseen täytäntöönpanoon liittyvästä yhteydenpidosta vieraan valtion viranomaisiin huolehtisi oikeusministeriö. Vuoden 1983 yleissopimuksen 5 artiklan 2 kohdan mukaan sopimuksessa tarkoitetut siirtopyynnot ja vastaukset toimitetaan oikeusministeriöiden välillä, jollei sopijapuoli ole Euroopan neuvoston pääsihteerille osoittamassaan selityksessä ilmoittanut noudattavansa jotakin muuta yhteydenpitotapaa. Suomi ei ole antanut tällaista ilmoitusta, joten oikeusministeriö toimii yhteydenpitoviranomaisena sopimusta sovellettaessa. Täytäntöönpanolain 25 §:n mukaan poikkeuksellisesti sallittua on myös diplomaattiteitse tapahtuva yhteydenpito, jota on tarkoitettu sovellettavaksi silloin, kun yhteydenpito oikeusministeriön välityksellä suhteessa asianomaiseen valtioon ei ole mahdollista. Yhteydenpito diplomaattiteitse olisi vastaavasti tarvittaessa sallittua myös mielenterveyslakiin ehdotettavan yhteydenpitosäännöksen mukaan.

34 §. Pykälä sisältää valtioneuvostolle sekä sosiaali- ja terveysministeriölle myönnetyn valtuuden asetusten antamiseen. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi lisäykset, joilla valtuutetaan sosiaali- ja terveysministeriö antamaan asetuksia sekä ohjeita myös hoitoseuraamuksen kansainvälistä täytäntöönpanoa koskevassa 4 b luvussa tarkoitettua menettelyä varten. Edellä selostetun mukaisesti viranomaisten välisestä yhteydenpidosta ja tarvittavien asiakirjojen toimittamisvelvollisuudesta ei ole katsottu välttämättömäksi säätää laintasoisella säännöksellä. Toisaalta voimassaoleva valtuutussäännös mahdollistaa tarkempien säännösten antamisen tahdosta riippumattoman hoidon järjestämisestä ja laissa tarkoitetuista lomakkeista sekä mielenterveyspalvelujen sisällöstä ja järjestämisestä. Siten nykyinen valtuutussäännös ei sanamuotonsa mukaan näyttäisi ulottuvan hoitoseuraamusten täytäntöönpanon siirtämistä koskevaan viranomaismenettelyyn, joten valtuutussäännöstä on tarpeen tältä osin tarkistaa.

Lisäksi momentista poistettaisiin tarpeettomana maininta ohjeiden antamisesta, sillä niiden antaminen ei edellytä laissa olevaa erityistä valtuutusta.

1.3 Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä

1 §. Yleisperusteluissa esitetyin perustein lain 1 §:ää ehdotetaan täydennettäväksi siten, että lain mukaan voitaisiin syytetoimenpiteitä varten tapahtuvan luovuttamisen lisäksi luovuttaa Suomessa oleskeleva henkilö vankeusrangaistuksen tai vapaudenmenetyksen käsitettävän toimenpiteen täytäntöönpanoa varten toiseen Pohjoismaahan tai pyytää toisessa Pohjoismaassa oleskeleva henkilö luovutettavaksi Suomeen. Selvyyden vuoksi voimassaolevassa laissa käytetty termi ”vapausrangaistus” siis korvattaisiin termeillä ”vankeusrangaistus tai muu vapaudenmenetyksen käsitettävä toimenpide”.

Käytännössä lainmuutos Suomeen tulevien luovuttamispyyntöjen osalta vastaisi sitä, mikä on myös voimassaolevan lain tarkoitus lain esitöiden mukaan (HE 51/2007 vp). Perusteluissa vapausrangaistus-käsitteen on katsottu ulottuvan myös esimerkiksi Ruotsin lainsäädännön mukaiseen oikeuspsykiatriseen hoitoon. Pykälässä ei toisaalta suljettaisi pois sitäkään mahdollisuutta, että Suomi voisi pyytää henkilöä luovutettavaksi Suomeen Suomessa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa varten. Luovuttamisen edellytyksenä tällöin olisi, että Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tekemä rikosperustein hoitoonmääräämispäätös tulkittaisiin luovuttamiskelpoiseksi ratkaisuksi luovuttamispyynnön vastaanottaneessa Pohjoismaassa. Yleisperusteluissa selostetun mukaisesti tarvetta ei ole ilmennyt sille, että tulisi luoda kansallisesta järjestelmästä poikkeava, ehdotettuja täytäntöönpanon siirtotilanteita vastaava mekanismi luovuttamistilanteita varten.

2 Voimaantulo

Ehdotettujen lakien olisi tultava voimaan mahdollisimman pian.

3 Säättämisjärjestys

Perustuslain 9 §:n 3 momentin mukaan Suomen kansalaista ei saa estää saapumasta

maahan, karkottaa maasta eikä vastoin tahtaan luovuttaa tai siirtää toiseen maahan. Laila voidaan kuitenkin säätää Suomen kansalaisen luovuttamisesta tai siirtämisestä vastoin tämän tahtoa toiseen maahan rikoksen johdosta tai oikeudenkäyntiä varten taikka lapsen huoltoa tai hoitoa koskevan päätöksen täytäntöönpanemiseksi. Edellytyksenä on, että luovutettavan tai siirrettävän kansalaisen ihmisoikeudet ja oikeusturva ovat vastaanottavassa valtiossa taatut.

Aikaisemmin selostetun mukaisesti hoitoseuraamusten täytäntöönpanon siirtäminen määräytyisi mielenterveyslain säännösten ohella täytäntöönpanolain vankeusrangaistuksia koskevien edellytysten mukaisesti. Täytäntöönpanolain 19 §:n mukaan Suomessa tuomitun vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon siirto vieraaseen valtioon edellyttää tuomitun suostumusta kahta tilannetta lukuun ottamatta. Henkilön suostumusta ei edellytetä ensinnäkään pakotilanteessa eikä toiseksi tilanteessa, jossa rikoksesta tuomittu henkilö on määrätty käännytettäväksi tai karkotettavaksi Suomesta. Molemmissa tilanteissa edellytyksenä on lisäksi se, että henkilö ei ole Suomen kansalainen. Näitä edellytyksiä noudatettaisiin myös hoitoseuraamusten täytäntöönpanotilanteessa. Lakiehdotus ei siten merkitse poikkeamista perustuslain 9 §:n 3 momentin mukaisesta pääsäännöstä, jonka mukaan Suomen kansalaisen luovut-

taminen tai siirtäminen vastoin tahtaan toiseen valtioon on kiellettyä. Näin ollen myöskään mahdollisuus poiketa Suomen kansalaisen luovuttamiskiellosta ei tule ajankohtaiseksi.

Päätettäessä Suomessa henkilölle määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämisestä vieraaseen valtioon olisi otettava huomioon myös perustuslain 9 §:n 4 momentti, jossa todetaan, että ulkomaalaista ei saa karkottaa, luovuttaa tai palauttaa, jos häntä tämän vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Lakiehdotuksista ei seuraisi minkäänlaista velvollisuutta esittää hoitoseuraamukseen määrättyä henkilöä siirrettäväksi Suomesta vieraaseen valtioon, vaan päätettäessä hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirrosta vieraaseen valtioon olisi tapauskohtaisesti ratkaistava, ettei siirtämistä esitetä sellaiseen valtioon, jossa henkilö joutuisi perustuslain 9 §:n 4 momentissa tarkoitetun ihmisoikeuksia loukkaavan kohtelun alaiseksi. Näin ollen lakiehdotus ei ole ristiriidassa myöskään mainitun perustuslain 9 §:n 4 momentin kanssa.

Näin ollen lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa 16 päivänä tammikuuta 1987 annetun lain (21/1987) 7 ja 8 §, 9 §:n 1 momentti, 3 luvun otsikko, 21 ja 22 §, 23 b §:n 1 momentti sekä 24 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 7, 8 ja 22 § laissa 9/1994, 9 §:n 1 momentti laissa 1289/2003, 21 § mainitussa laissa 9/1994 ja laissa 236/2001, 23 b §:n 1 momentti ja 24 §:n 1 momentti viimeksi mainitussa laissa, sekä

lisätään 1 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 9/1994, uusi 2 momentti, 5 §:ään uusi 2 momentti ja 19 §:ään, sellaisena kuin se on mainituissa laeissa 9/1994 ja 1289/2003, uusi 4 momentti seuraavasti:

1 §

Tämän lain säännösten mukaisesti myös vieraassa valtiossa rangaistukseen tuomitsematta jätetyille määrätty tahdosta riippumaton psykiatrinen sairaalahoido (*hoitoseuraamus*) voidaan panna täytäntöön Suomessa ja Suomessa määrätty hoitoseuraamus jättää pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa. Hoitoseuraamuksen kansainvälisestä täytäntöönpanosta säädetään lisäksi mielenterveyslaissa (1116/1990).

5 §

Ennen kuin oikeusministeriö päättää vieraassa valtiossa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanosta Suomessa, sen on hankittava Terveystieteiden tutkimuskeskuksen lausunto. Jos Terveystieteiden tutkimuskeskus katsoo, että hoitoseuraamuksen täytäntöönpano Suomessa ei ole perusteltua hoidon tarkoituksen saavuttamiseksi, sitä ei saa määrätä täytäntöön pantavaksi Suomessa.

7 §

Päätätessään muun vapaudenmenetystä tarkoittavan seuraamuksen kuin hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisesta oikeusministeriön on määrättävä, että seuraamus pannaan täytäntöön vankeusrangaistuksena. Tällöin on noudatettava, mitä seuraamuksen pituudesta on asianomaisessa vieraassa valtiossa määrätty. Täytäntöönpanon jatkaminen ei ole mahdollista, jos vankeusrangaistus on laadultaan vieraassa valtiossa määrättyä seuraamusta ankarampi.

Päätätessään menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisesta oikeusministeriön on määrättävä, että seuraamus pannaan täytäntöön sellaisena kuin se asianomaisessa vieraassa valtiossa on määrätty. Täytäntöönpanon jatkaminen ei ole mahdollista, jos menettämisseuraamus on laadultaan sellainen, jota Suomen lain mukaan ei olisi mahdollista määrätä.

Päätätessään vieraassa valtiossa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisesta oikeusministeriön on määrättävä, että seuraamus pannaan täytäntöön Terveystieteiden tutkimuskeskuksen lausunnon

mukaisesti tahdosta riippumattomana psykiatrisena sairaalahoitona.

8 §

Vaatus vieraassa valtiossa tuomitun muun seuraamuksen kuin hoitoseuraamuksen muuntamisesta Suomessa täytäntöön pantavaksi seuraamukseksi tutkitaan Helsingin käräjäoikeudessa. Vaatimuksen seuraamuksen muuntamisesta tekee syyttäjä oikeusministeriön pyynnöstä.

9 §

Tuomioistuimen on muunnettava vieraassa valtiossa tuomittu muu vapaudenmenetystä tarkoittava seuraamus kuin hoitoseuraamus Suomen laissa vastaavasta rikoksesta tai rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettua tekoa vakavuudeltaan vastaavasta rikoksesta säädettyksi vankeusrangaistukseksi. Muunnettava seuraamus ei saa olla ankarampi kuin rikoksesta vieraassa valtiossa määrätty seuraamus, vaikka viimeksi mainittu seuraamus olisi lievempi kuin Suomen laissa rikoksesta säädetty vähimmäisrangaistus.

3 luku

Suomessa määrätyn seuraamuksen täytäntöönpano vieraassa valtiossa

19 §

Suomessa määrätty hoitoseuraamus voidaan 1 ja 2 momentissa säädettyin edellytyksin jättää pantavaksi täytäntöön siinä valtiossa, jonka kansalainen hoitoseuraamukseen määrätty on tai jossa hänellä on kotipaikka.

21 §

Suomessa määrätyn seuraamuksen jättämisestä pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa päättää oikeusministeriö.

Oikeusministeriö tekee hoitoseuraamuksista 1 momentissa tarkoitetun päätöksen Terveysturvakeskuksen esityksestä.

Oikeusministeriön on asetettava 19 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitetun siirtämisen ehdoksi, ettei tuomittua saa asianomaisessa vieraassa valtiossa asettaa ilman oikeusministeriön lupaa syytteen tai rangaistuksen muusta ennen siirtämistä tehdystä rikoksesta kuin siitä, josta seuraamus on hänelle Suomessa määrätty, paitsi siinä tapauksessa, ettei tuomittu ole poistunut asianomaisesta vieraasta valtiosta 45 päivän kuluessa sen jälkeen, kun estettä siihen ei enää ollut tai hän on sinne palannut sieltä poistuttuaan.

22 §

Kun oikeusministeriö on päättänyt, että Suomessa määrätty seuraamus jätetään pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa, seuraamusta ei saa Suomessa enää panna täytäntöön, kun asianomainen vieras valtio katsoo, että se on jo pantu kokonaan täytäntöön.

23 b §

Tuomitulle on määrättävä asianajaja avustajaksi 3 §:n 2 momentin 1 kohdassa ja 19 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitetun asian käsittelyssä, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta. Asianajaja on määrättävä avustajaksi myös hoitoseuraamukseen määrätylle hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämistä koskevan asian käsittelyssä. Avustajaksi on määrättävä tuomitun nimeämä asianajaja tai jos tuomittu ei nimeä asianajajaa, muu tehtävään sopiva asianajaja. Säilöön ottamista, matkustuskiellon määräämistä tai muutoksenhakua koskevan asian käsittelyssä avustajan määrää tuomioistuin ja muussa tapauksessa oikeusministeriö.

24 §

Oikeusministeriön 3 §:n 2 momentin 1 kohdan, 5 §:n 2 momentin, 12 §:n 2 momentin, 19 §:n 2 momentin 2 kohdan, 21 §:n 2 momentin tai 23 b §:n 2 momentin nojalla antamaan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla Helsingin hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Helsingin hallinto-oikeudelta saa hakea valittamalla muutosta myös 23 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun oikeusministeriön päätökseen, jolla oikeudenkäyntiavustajan määrääminen on eväty. Valitus on käsiteltävä.

vä kiireellisenä. Helsingin hallinto-oikeuden päätökseen ei saa valittamalla hakea muutosta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

2.

Laki

mielenterveyslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 14 päivänä joulukuuta 1990 annetun mielenterveyslain (1116/1990) 34 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1423/2001, sekä
lisätään lakiin uusi 4 b luku seuraavasti:

4 b luku

Hoitoseuraamuksen kansainvälinen täytäntöönpano

22 1 §

Sen lisäksi, mitä kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetussa laissa (21/1987), jäljempänä *täytäntöönpanolaki*, säädetään, rangaistukseen tuomitsematta jätetyille määrätyn tahdosta riippumattoman psykiatrisen sairaalahoidon (*hoitoseuraamus*) kansainväliseen täytäntöönpanoon sovelletaan tämän luvun säännöksiä.

22 m §

Terveystieteiden tutkimuskeskuksen on oikeusministeriön pyynnöstä annettava lausunto siitä, onko vieraassa valtiossa määrätyn hoitoseuraamuksen siirtäminen pantavaksi täytäntöön Suomessa perusteltua hoidon tarkoituksen saavuttamiseksi. Lausunnossa on otettava kantaa myös siihen, miten hoito Suomessa tulisi järjestämään.

22 n §

Kun vieraassa valtiossa määrätty hoitoseuraamus on päätetty panna täytäntöön Suomessa, Terveystieteiden tutkimuskeskuksen on sijoitettava hoitoseuraamukseen määrätty 22 m §:ssä tarkoitetussa lausunnossa mainittuun valtion mielisairaalaan.

Sijoituspäätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

22 o §

Vieraassa valtiossa hoitoseuraamukseen määrättyä saadaan Suomessa pitää hoidossa hänen tahdostaan riippumatta enintään kuusi kuukautta. Ennen tämän ajan päättymistä potilaasta on annettava tarkkailulausunto sen selvittämiseksi, ovatko Suomen lain mukaiset edellytykset hoitoon määräämiseen tahdosta riippumatta olemassa. Menettelystä hoidon jatkamiseksi tai sen lopettamiseksi säädetään 17 §:n 2—4 momentissa ja 18 a §:ssä.

Vieraassa valtiossa hoitoseuraamukseen määrättyä ei kuitenkaan Suomessa saa vastoin tahtoaan pitää hoidossa pidempään kuin vieraassa valtiossa on määrätty. Hoidossapi-

don kokonaisuudesta laskettaessa on vähennettävä aika, jonka hoitoseuraamukseen määrätty on täytäntöönpanon siirtämisen perusteena olleen rikoksen johdosta ollut vapautensa menettäneenä.

22 p §

Jos Suomessa hoitoseuraamukseen määrätty on vieraan valtion kansalainen tai hänellä on vieraassa valtiossa kotipaikka, Terveysterveystieteiden tutkimuskeskuksen on yhteistyössä oikeusministeriön kanssa selvitettävä, onko hoitoseuraamus Suomen ja vieraan valtion kanssa tehdyn sopimuksen nojalla mahdollista siirtää pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa.

Jos täytäntöönpanon siirtäminen on mahdollista, Terveysterveystieteiden tutkimuskeskuksen on viipymättä ilmoitettava siitä hoitoseuraamukseen määrätyn hoidosta vastaavalle terveydenhuollon toimintayksikölle ja alistettava hoitoonmääräämispäätös Helsingin hallinto-oikeuden vahvistettavaksi.

Menettelyyn Helsingin hallinto-oikeudessa sovelletaan, mitä hoidon jatkamista koskevan asian käsittelystä 17 §:n 2 momentissa säädetään. Helsingin hallinto-oikeuden on liitettävä päätökseensä selostus rikosasian ratkaiseen tuomioistuimen lainvoimaisesta tuomiosta.

22 q §

Hoitoseuraamukseen määrätyn hoidosta vastaavan terveydenhuollon toimintayksikön on selvitettävä hoitoseuraamukseen määrättylle, mitä hoitoseuraamuksen siirtäminen pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa merkitsee ja tiedusteltava, suostuuko hän täytäntöönpanon siirtoon.

Suostumus täytäntöönpanon siirtoon voidaan antaa sen toimintayksikön johtavalle lääkärille, joka vastaa hoitoseuraamukseen määrätyn hoidosta. Suostumusta annettaessa on hoitoseuraamukseen määrättylle nimetyn avustajan ja edunvalvojan, jos sellainen on

määrätty, oltava läsnä. Suostumuksen vastaanottavan virkamiehen on varmistuttava siitä, että hoitoseuraamukseen määrätty ymmärtää suostumuksensa merkityksen.

Toimituksesta, jossa suostumus on annettu, on laadittava pöytäkirja. Pöytäkirja on toimitettava Terveysterveystieteiden tutkimuskeskukselle ja oikeusministeriölle.

22 r §

Jos Terveysterveystieteiden tutkimuskeskuksen katsoo, että hoitoseuraamuksen jättäminen pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa on perusteltua hoidon tarkoituksen saavuttamiseksi, sen on tehtävä oikeusministeriölle esitys hoitoseuraamuksen jättämisestä täytäntöön pantavaksi vieraassa valtiossa.

Oikeusministeriölle on toimitettava selvitys siitä, että hoitoseuraamukseen määrätty on vieraan valtion kansalainen tai että hänellä on vieraassa valtiossa kotipaikka sekä jäljennös Helsingin hallinto-oikeuden 22 p §:n 2 momentin nojalla vahvistamasta päätöksestä.

22 s §

Hoitoseuraamusten kansainväliseen täytäntöönpanoon liittyvästä yhteydenpidosta vieraan valtion viranomaisiin huolehtii oikeusministeriö. Tarvittaessa yhteydenpito voi tapahtua myös diplomaattista tietä.

34 §

Tarkempia säännöksiä tahdosta riippumatta annettavan hoidon järjestämisestä ja 4 b luvussa tarkoitettua menettelyä voidaan antaa sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella. Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella vahvistetaan tässä laissa tarkoitetuissa lausunnoissa, päätöksissä ja ilmoituksissa käsiteltävien lomakkeiden kaavat.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

3.

Laki**rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä
annetun lain 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä 21 päivänä joulukuuta 2007 annetun lain (1383/2007) 1 § seuraavasti:

1 § Tämän lain mukaisesti voidaan luovuttaa Suomessa oleskeleva henkilö syytetoimenpiteitä tai vankeusrangaistuksen taikka muun vapaudenmenetyksen käsittävän toimenpiteen täytäntöönpanoa varten Islantiin, Nor-	jaan, Ruotsiin tai Tanskaan sekä pyytää Islannissa, Norjassa, Ruotsissa tai Tanskassa oleskeleva henkilö luovutettavaksi Suomeen. Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .
--	--

Naantalissa 26 päivänä kesäkuuta 2008

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Ministeri *Astrid Thors*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

1.

Laki

kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa 16 päivänä tammikuuta 1987 annetun lain (21/1987) 7 ja 8 §, 9 §:n 1 momentti, 3 luvun otsikko, 21 ja 22 §, 23 b §:n 1 momentti sekä 24 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 7, 8 ja 22 § laissa 9/1994, 9 §:n 1 momentti laissa 1289/2003, 21 § mainitussa laissa 9/1994 ja laissa 236/2001, 23 b §:n 1 momentti ja 24 §:n 1 momentti viimeksi mainitussa laissa, sekä

lisätään 1 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 9/1994, uusi 2 momentti, 5 §:ään uusi 2 momentti ja 19 §:ään, sellaisena kuin se on mainituissa laeissa 9/1994 ja 1289/2003, uusi 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

1 §

Tämän lain säännösten mukaisesti myös vieraassa valtiossa rangaistukseen tuomitsematta jätetyille määrätty tahdosta riippumaton psykiatrinen sairaalahoido (hoitoseuraamus) voidaan panna täytäntöön Suomessa ja Suomessa määrätty hoitoseuraamus jättää pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa. Hoitoseuraamuksen kansainvälisestä täytäntöönpanosta säädetään lisäksi mielenterveyslaissa (1116/1990).

5 §

5 §

Ennen kuin oikeusministeriö päättää vieraassa valtiossa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanosta Suomessa, sen on hankittava Terveystieteiden tutkimuskeskuksen lausunto. Jos Terveystieteiden tutkimuskeskus katsoo, että hoitoseuraa-

muksen täytäntöönpano Suomessa ei ole perusteltua hoidon tarkoituksen saavuttamiseksi, sitä ei saa määrätä täytäntöön pantavaksi Suomessa.

7 §

Päätettäessään vapaudenmenetystä tarkoittavan seuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisesta oikeusministeriön on määrättävä, että seuraamus pannaan täytäntöön vankeusrangaistuksena. Tällöin on noudatettava, mitä seuraamuksen pituudesta on asianomaisessa vieraassa valtiossa määrätty. Täytäntöönpanon jatkaminen ei ole mahdollista, jos vankeusrangaistus on laadultaan vieraassa valtiossa määrättyä seuraamusta ankarampi.

Päätettäessään menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisesta oikeusministeriön on määrättävä, että seuraamus pannaan täytäntöön sellaisena kuin se asianomaisessa vieraassa valtiossa on määrätty. Täytäntöönpanon jatkaminen ei ole mahdollista, jos menettämisseuraamus on laadultaan sellainen, jota Suomen lain mukaan ei olisi mahdollista määrätä.

8 §

Vaatus vieraassa valtiossa tuomitun seuraamuksen muuntamisesta Suomessa täytäntöön pantavaksi seuraamukseksi tutkitaan Helsingin kärjäoikeudessa. Vaatimuksen seuraamuksen muuntamisesta tekee syyttäjä oikeusministeriön pyynnöstä.

9 §

Tuomioistuimen on muunnettava vieraassa valtiossa tuomittu vapaudenmenetystä tarkoittava seuraamus Suomen laissa vastaavasta rikoksesta tai rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan

7 §

Päätettäessään *muun* vapaudenmenetystä tarkoittavan seuraamuksen *kuin hoitoseuraamuksen* täytäntöönpanon jatkamisesta oikeusministeriön on määrättävä, että seuraamus pannaan täytäntöön vankeusrangaistuksena. Tällöin on noudatettava, mitä seuraamuksen pituudesta on asianomaisessa vieraassa valtiossa määrätty. Täytäntöönpanon jatkaminen ei ole mahdollista, jos vankeusrangaistus on laadultaan vieraassa valtiossa määrättyä seuraamusta ankarampi.

Päätettäessään menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisesta oikeusministeriön on määrättävä, että seuraamus pannaan täytäntöön sellaisena kuin se asianomaisessa vieraassa valtiossa on määrätty. Täytäntöönpanon jatkaminen ei ole mahdollista, jos menettämisseuraamus on laadultaan sellainen, jota Suomen lain mukaan ei olisi mahdollista määrätä.

Päätettäessään vieraassa valtiossa määrätyn hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisesta oikeusministeriön on määrättävä, että seuraamus pannaan täytäntöön Terveystieteiden tutkimuskeskuksen lausunnon mukaisesti tahdosta riippumattomana psykiatrisena sairaalahoidona.

8 §

Vaatus vieraassa valtiossa tuomitun *muun* seuraamuksen *kuin hoitoseuraamuksen* muuntamisesta Suomessa *täytäntöön pantavaksi* seuraamukseksi tutkitaan Helsingin kärjäoikeudessa. Vaatimuksen seuraamuksen muuntamisesta tekee syyttäjä oikeusministeriön pyynnöstä.

9 §

Tuomioistuimen on muunnettava vieraassa valtiossa tuomittu *muu* vapaudenmenetystä tarkoittava seuraamus *kuin hoitoseuraamus* Suomen laissa vastaavasta rikoksesta tai rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta

unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettua tekoa vakavuudeltaan vastaavasta rikoksesta säädettyksi vankeusrangaistukseksi. Tämä vankeusrangaistus ei kuitenkaan saa olla ankarampi kuin rikoksesta vieraassa valtiossa määrätty seuraamus, vaikka viimeksi mainittu seuraamus olisi lievempi kuin Suomen laissa rikoksesta säädetty vähimmäisrangaistus.

Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettua tekoa vakavuudeltaan vastaavasta rikoksesta säädettyksi vankeusrangaistukseksi. *Muunnettava seuraamus ei* saa olla ankarampi kuin rikoksesta vieraassa valtiossa määrätty seuraamus, vaikka viimeksi mainittu seuraamus olisi lievempi kuin Suomen laissa rikoksesta säädetty vähimmäisrangaistus.

3 luku

Suomessa tuomitun vankeusrangaistuksen täytäntöönpano vieraassa valtiossa

19 §

21 §
Suomessa tuomitun seuraamuksen jättämisestä täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa päättää oikeusministeriö.

Oikeusministeriön on asetettava 19 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitetun siirtämisen ehdoksi *se*, ettei tuomittua saa asianomaisessa vieraassa valtiossa asettaa ilman oikeusministeriön lupaa syytteeseen tai rangaista muusta ennen siirtämistä tehdystä rikoksesta kuin siitä, josta seuraamus on hänelle Suomessa määrätty, paitsi siinä tapauksessa, ettei tuomittu ole poistunut asianomaisesta vieraasta valtiosta 45 päivän kuluessa sen jälkeen, kun estettä siihen ei enää ollut tai hän on sinne palannut sieltä poistuttuaan.

22 §

Kun oikeusministeriö on päättänyt, että täällä tuomittu seuraamus jätetään täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa, seuraa-

3 luku

Suomessa määrätyn seuraamuksen täytäntöönpano vieraassa valtiossa

19 §

Suomessa määrätty hoitoseuraamus voidaan 1 ja 2 momentissa säädetyn edellytyksin jättää pantavaksi täytäntöön siinä valtiossa, jonka kansalainen hoitoseuraamukseen määrätty on tai jossa hänellä on kotipaikka.

21 §

Suomessa määrätyn seuraamuksen jättämisestä *pantavaksi täytäntöön* vieraassa valtiossa päättää oikeusministeriö.

Oikeusministeriö tekee hoitoseuraamuksesta 1 momentissa tarkoitetun päätöksen Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen esityksestä.

Oikeusministeriön on asetettava 19 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitetun siirtämisen ehdoksi, ettei tuomittua saa asianomaisessa vieraassa valtiossa asettaa ilman oikeusministeriön lupaa syytteeseen tai rangaista muusta ennen siirtämistä tehdystä rikoksesta kuin siitä, josta seuraamus on hänelle Suomessa määrätty, paitsi siinä tapauksessa, ettei tuomittu ole poistunut asianomaisesta vieraasta valtiosta 45 päivän kuluessa sen jälkeen, kun estettä siihen ei enää ollut tai hän on sinne palannut sieltä poistuttuaan.

22 §

Kun oikeusministeriö on päättänyt, että *Suomessa määrätty* seuraamus jätetään *pantavaksi täytäntöön* vieraassa valtiossa, seu-

musta ei saa täällä enää panna täytäntöön, kun asianomainen vieras valtio katsoo, että se on jo pantu kokonaan täytäntöön.

raamusta ei saa *Suomessa* enää panna täytäntöön, kun asianomainen vieras valtio katsoo, että se on jo pantu kokonaan täytäntöön.

23 b §

Tuomitulle on määrättävä asianajaja avustajaksi 3 §:n 2 momentin 1 kohdassa ja 19 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitetun asian käsittelyssä, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta. Avustajaksi on määrättävä tuomitun nimeämä asianajaja tai jos tuomittu ei nimeä asianajajaa, muu tehtävään sopiva asianajaja. Säilöön ottamista, matkustuskiellon määräämistä tai muutoksenhakua koskevan asian käsittelyssä avustajan määrää tuomioistuimien ja muussa tapauksessa oikeusministeriö.

23 b §

Tuomitulle on määrättävä asianajaja avustajaksi 3 §:n 2 momentin 1 kohdassa ja 19 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitetun asian käsittelyssä, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta. *Asianajaja on määrättävä avustajaksi myös hoitoseuraamukseen määrätylle hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämistä koskevan asian käsittelyssä.* Avustajaksi on määrättävä tuomitun nimeämä asianajaja tai jos tuomittu ei nimeä asianajajaa, muu tehtävään sopiva asianajaja. Säilöön ottamista, matkustuskiellon määräämistä tai muutoksenhakua koskevan asian käsittelyssä avustajan määrää tuomioistuimien ja muussa tapauksessa oikeusministeriö.

24 §

Oikeusministeriön 3 §:n 2 momentin 1 kohdan, 12 §:n 2 momentin, 19 §:n 2 momentin 2 kohdan ja 23 b §:n 2 momentin nojalla antamasta päätöksestä saa valittaa Helsingin hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Helsingin hallinto-oikeudelta saa hakea valittamalla muutosta myös 23 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun oikeusministeriön päätökseen, jolla oikeudenkäyntiavustajan määrääminen on eväty. Valitus on käsiteltävä kiireellisenä. Helsingin hallinto-oikeuden päätökseen ei saa valittamalla hakea muutosta.

24 §

Oikeusministeriön 3 §:n 2 momentin 1 kohdan, 5 §:n 2 momentin, 12 §:n 2 momentin, 19 §:n 2 momentin 2 kohdan, *21 §:n 2 momentin tai* 23 b §:n 2 momentin nojalla *antamaan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla* Helsingin hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Helsingin hallinto-oikeudelta saa hakea valittamalla muutosta myös 23 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun oikeusministeriön päätökseen, jolla oikeudenkäyntiavustajan määrääminen on evätty. Valitus on käsiteltävä kiireellisenä. Helsingin hallinto-oikeuden päätökseen ei saa valittamalla hakea muutosta.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 20 .*

2.

Laki**mielenterveyslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 14 päivänä joulukuuta 1990 annetun mielenterveyslain (1116/1990) 34 §:n
2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1423/2001, sekä
lisätään lakiin uusi 4 b luku seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

4 b luku

Hoitoseuraamuksen kansainvälinen täytäntöönpano

22 1 §

Sen lisäksi, mitä kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetussa laissa (21/1987), jäljempänä täytäntöönpanolaki, säädetään, rangaistukseen tuomitsematta jätetyille määrätyn tahdosta riippumattoman psykiatrisen sairaalahoidon (hoitoseuraamus) kansainväliseen täytäntöönpanoon sovelletaan tämän luvun säännöksiä.

22 m §

Terveysturvan oikeusturvakeskuksen on oikeusministeriön pyynnöstä annettava lausunto siitä, onko vieraassa valtiossa määrätyn hoitoseuraamuksen siirtäminen pantavaksi täytäntöön Suomessa perusteltua hoidon tarkoituksen saavuttamiseksi. Lausunnossa on otettava kantaa myös siihen, miten hoito Suomessa tulisi järjestämään.

22 n §

Kun vieraassa valtiossa määrätty hoitoseuraamus on päätetty panna täytäntöön Suomessa, Terveysturvan oikeusturvakeskuksen on sijoitettava hoitoseuraamukseen määrätty 22 m §:ssä tarkoitettu lausunnossa mainittuun valtion mielisairaalaan.

Sijoituspäätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

22 o §

Vieraassa valtiossa hoitoseuraamukseen määrättyä saadaan Suomessa pitää hoidossa hänen tahdostaan riippumatta enintään kuusi kuukautta. Ennen tämän ajan päättymistä potilaasta on annettava tarkkailulausunto sen selvittämiseksi, ovatko Suomen lain mukaiset edellytykset hoitoon määräämiseen tahdosta riippumatta olemassa. Menettelystä hoidon jatkamiseksi tai sen lopettamiseksi säädetään 17 §:n 2—4 momentissa ja 18 a §:ssä.

Vieraassa valtiossa hoitoseuraamukseen määrättyä ei kuitenkaan Suomessa saa vastoin tahtoaan pitää hoidossa pidempään kuin vieraassa valtiossa on määrätty. Hoidossa pidon kokonaiskesto laskettaessa on vähennettävä aika, jonka hoitoseuraamukseen määrätty on täytäntöönpanon siirtämisen perusteena olleen rikoksen johdosta ollut vapautensa menettäneenä.

22 p §

Jos Suomessa hoitoseuraamukseen määrätty on vieraan valtion kansalainen tai hänellä on vieraassa valtiossa kotipaikka, Terveystieteiden tutkimuskeskuksen on yhteistyössä oikeusministeriön kanssa selvitettävä, onko hoitoseuraamus Suomen ja vieraan valtion kanssa tehdyn sopimuksen nojalla mahdollista siirtää pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa.

Jos täytäntöönpanon siirtäminen on mahdollista, Terveystieteiden tutkimuskeskuksen on viipymättä ilmoitettava siitä hoitoseuraamukseen määrätyn hoidosta vastaavalle terveydenhuollon toimintayksikölle ja alistettava hoitoonmääräämispäätös Helsingin hallinto-oikeuden vahvistettavaksi.

Menettelyyn Helsingin hallinto-oikeudessa sovelletaan, mitä hoidon jatkamista koskevan asian käsittelystä 17 §:n 2 momentissa säädetään. Helsingin hallinto-oikeuden on liitettävä päätökseensä selostus rikosasian ratkaisseen tuomioistuimen lainvoimaisesta tuomiosta.

22 q §

Hoitoseuraamukseen määrätyn hoidosta vastaavan terveydenhuollon toimintayksikön on selvítettävä hoitoseuraamukseen määrätylle, mitä hoitoseuraamuksen siirtäminen pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa merkitsee ja tiedusteltava, suostuuko hän täytäntöönpanon siirtoon.

Suostumus täytäntöönpanon siirtoon voidaan antaa sen toimintayksikön johtavalle lääkärille, joka vastaa hoitoseuraamukseen määrätyn hoidosta. Suostumusta annettaessa on hoitoseuraamukseen määrätylle nimetyn avustajan ja edunvalvojan, jos sellainen on määrätty, oltava läsnä. Suostumuksen vastaanottavan virkamiehen on varmistuttava siitä, että hoitoseuraamukseen määrätty ymmärtää suostumuksensa merkityksen.

Toimituksesta, jossa suostumus on annettu, on laadittava pöytäkirja. Pöytäkirja on toimitettava Terveydenhuollon oikeusturvakeskuskelle ja oikeusministeriölle.

22 r §

Jos Terveydenhuollon oikeusturvakeskus katsoo, että hoitoseuraamuksen jättäminen pantavaksi täytäntöön vieraassa valtiossa on perusteltua hoidon tarkoituksen saavuttamiseksi, sen on tehtävä oikeusministeriölle esitys hoitoseuraamuksen jättämisestä täytäntöön pantavaksi vieraassa valtiossa.

Oikeusministeriölle on toimitettava selvitys siitä, että hoitoseuraamukseen määrätty on vieraan valtion kansalainen tai että hänellä on vieraassa valtiossa kotipaikka sekä jäljennös Helsingin hallinto-oikeuden 22 p §:n 2 momentin nojalla vahvistamasta päätöksestä.

22 s §

Hoitoseuraamusten kansainväliseen täytäntöönpanoon liittyvästä yhteydenpidosta vieraan valtion viranomaisiin huolehtii oikeusministeriö. Tarvittaessa yhteydenpito voi tapahtua myös diplomaattista tietä.

34 §

Tarkemmat säännökset

Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella annetaan tarvittaessa säännöksiä tahdosta riippumatta annettavan hoidon järjestämisestä. Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella vahvistetaan tässä laissa tarkoitetuissa lausunnoissa, päätöksissä ja ilmoituksissa käsiteltävien lomakkeiden kaavat. *Sosiaali- ja terveysministeriö voi lisäksi antaa ohjeita tahdosta riippumatta annettavan hoidon järjestämisestä sekä mielenterveyspalvelujen sisällöstä ja järjestämisestä.*

34 §

Tarkempia säännöksiä tahdosta riippumatta annettavan hoidon järjestämisestä ja 4 b luvussa tarkoitettua menettelyä voidaan antaa sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella. Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella vahvistetaan tässä laissa tarkoitetuissa lausunnoissa, päätöksissä ja ilmoituksissa käsiteltävien lomakkeiden kaavat.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 . _____

3.

Laki**rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä
annetun lain 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä 21 päivänä joulukuuta 2007 annetun lain (1383/2007) 1 § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

1 §

1 §

Soveltamisala

Tämän lain mukaisesti voidaan luovuttaa Suomessa oleskeleva henkilö syytetoimenpiteitä tai vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa varten Islantiin, Norjaan, Ruotsiin tai Tanskaan sekä pyytää Islannissa, Norjassa, Ruotsissa tai Tanskassa oleskeleva henkilö luovutettavaksi Suomeen.

Tämän lain mukaisesti voidaan luovuttaa Suomessa oleskeleva henkilö syytetoimenpiteitä tai *vankeusrangaistuksen taikka muun vapaudenmenetyksen käsittävän toimenpiteen* täytäntöönpanoa varten Islantiin, Norjaan, Ruotsiin tai Tanskaan sekä pyytää Islannissa, Norjassa, Ruotsissa tai Tanskassa oleskeleva henkilö luovutettavaksi Suomeen.

Tämä laki tulee voimaan _____ *päivänä*
kuuta 20 .